

Nr 194.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om bötesstraffet (böteslag); given Stockholms slott den 24 februari 1927.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag med vissa bestämmelser om bötesstraffet (böteslag).

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Johan C. W. Thyren.

F ö r s l a g
till
L a g
med vissa bestämmelser om bötesstraffet (böteslag).

Häri genom förordnas, att utan hinder av vad i lag eller författning finnes stadgat häremot stridande skall gälla som följer:

1 §.

Bötesstraff enligt strafflagen eller strafflagen för krigsmakten skall ådömas i visst antal dagsböter.

2 §.

Dagsböternas antal bestämmas efter brottets svårhet enligt en skala, vari antalet dagsböter, i förhållande till de i strafflagen för varje fall utsatta böter, utgör en femtedel, så att en dagsbot svarar mot fem riksdaler, två dagsböter svara mot tio riksdaler, och så vidare.

Tillika fastställs, efter ty med hänsyn till den sakfälldes inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och andra levnadsförhållanden prövas skäligt, visst belopp i penningar, som skall för honom anses utgöra en dagsbot.

I utslaget skall ock angivas det penningbelopp, som efter dagsböternas antal och det för varje dagsbot fastställda beloppet skall i böter för brottet gäldas.

3 §.

Vad ovan stadgats skall icke äga tillämpning i fråga om straff, som ådömes i tryckfrihetsmål eller efter 11 kap. 15 §, 18 kap. 15 § eller 22 kap. 19 § första stycket eller 20 § strafflagen eller som bestämmas enligt 25 kap. 21 § första punkten samma lag.

4 §.

Jämväl vid utmätande av bötesstraff, som ej är att ådöma i dagsböter, skall skäligt avseende fästas vid den sakfälldes ekonomiska villkor.

5 §.

Varder någon av domstol eller poliskammare dömd till bötesstraff, må i utslaget kunna medgivas anstånd med böternas erläggande högst sex månader, räknat från den dag, utslaget i vad angår bötesstraffet vinner laga kraft.

6 §.

Vid förvandling till fängelse av bötesstraff, som ådömts i dagsböter, skall varje dagsbot räknas till fem riksdaler.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1928, men skall ej äga tillämpning vid bestämmande av straff för brott, som begåtts före sagda dag.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 januari 1927.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Thyré anför:

»En av de svagaste punkterna i vårt såväl som de flesta andra länders straffsystem utgör onekligen bötesstraffet, och detsamma har också sedan länge varit föremål för en skarp kritik. Grunden härtill är framförallt, att såsom bötesstraffet för närvarande är anordnat möjlighet saknas att vid dess bestämmande taga tillräcklig hänsyn till brottslingens ekonomiska ställning. Detta medför tydligen, att straffet kommer att verka i hög grad ojämnt. För den förmögne innebär ett bötesstraff, även om det uppgår till det i lag bestämda maximum, icke något kännbart lidande och saknar således förmåga att påverka den brottsliga viljan. Men samma belopp, som för den förmögne är av ringa eller ingen betydelse, kan för den mindre bemedlade spela en sådan roll, att dess gäldande för honom innebär ett mycket kännbart straff. Denna ojämnhet medför även, att bötesstraffet av det allmänna rättsmedvetandet knappast på allvar uppfattas såsom straff, utan snarare såsom någonting liknande skadestånd, en av brottslingen till samhället utbetalad ersättning för den gjorda rättskränkningen, allt efter kränkningens uppskattning i penningar.

Inom riksdagen har vid olika tillfällen i motioner påyrkats en reformering av bötesstraffet i syfte, att detsamma så vitt möjligt kunde avpassas efter den brottsliges ekonomiska ställning. Riksdagen har även själv anslutit sig till dessa krav i skrivelse den 25 april 1908, däri anhölls, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida icke gällande stadganden rörande såväl själva bötesstraffet som bötesförvandlingsstraffet borde ändras i närmare angivna avseenden, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill detta övervägande kunde giva anledning. Vid föredragning den 19 februari 1909 av nämnda skrivelse anmärkte dåvarande chefen för justitiedepartementet, att densamma snarast torde böra föranleda en fullständig revision av bestämmelserna rörande bötes- och förvandlingsstraffen, då det icke vore tillrådligt att begränsa uppgiften till allenast de av riksdagen anvisade frågorna. Kungl. Maj:t upp-

drog därpå åt mig att dels verkställa en utredning rörande de ändringar i gällande lagstiftning, vilka i nämnda avseende kunde befinnas lämpliga, dels på grundvalen av denna utredning framlägga utkast till sådana ändringsförslag. Den av mig i anledning av berörda uppdrag verkställda utredning har framlagts i 'Principerna för en strafflagsreform', utgiven under åren 1910—1914. På grundvalen av denna utredning har jag den 3 januari 1916 framlagt ett förberedande utkast till strafflag, allmänna delen. Genom beslut den 10 mars 1916 har Kungl. Maj:t därefter uppdragit åt en strafflagskommission att med föranledande av nyssnämnda utkast ävensom övriga av mig verkställda förarbeten till en ny strafflagstiftning avgiva yttrande rörande huvudgrunderna för en sådan lagstiftning. Sedan planen för kommissionens verksamhet genom Kungl. Maj:ts beslut den 8 april 1919 så till vida ändrats, att det åt kommissionen givna uppdraget skulle anses gälla avgivande av förslag till lagtext jämte motiv rörande de ämnen, som falla inom strafflagens allmänna del, har kommissionen den 20 februari 1923 avgivit förslag till strafflag, allmänna delen, samt förslag till lag angående villkorlig frigivning.

Huvudbristen hos det nuvarande bötesstraffet är, såsom förut berörts, att det verkar i hög grad ojämnt. Ett medel att minska denna ojämnhet utgör bötesstraffets proportionaliserande efter den brottsliges betalningsförmåga.

De flesta utländska strafflagar och strafflagsförslag, som sökt genomföra principen om bötesstraffets proportionaliserande, hava inskränkt sig till att höja bötesstraffets allmänna maximum samt i sammanhang därmed föreskriva, att vid straffets bestämmande skall tagas hänsyn till brottslingens ekonomiska förhållanden. Denna ståndpunkt intages av den norska strafflagen (1902), den tyska 'Verordnung über Vermögensstrafen und Bussen' (1924), det österrikiska förslaget (1912), det schweiziska förslaget (1918) och det italienska förslaget (1921). Bötesbeloppets allmänna maximum sättes i norska strafflagen till 10,000 kronor, i den tyska lagen till 10,000 guldmark, i det österrikiska förslaget till 50,000 Kronen och i det italienska förslaget till 100,000 lire. Det schweiziska förslaget uppställer ej något maximum. Även i svensk lagstiftning har under de senare åren inom specialstraffrättens område framträtt en tydlig tendens att genom höga bötesmaxima söka ernå en önskvärd proportionalisering av bötesstraff.

Det nu angivna sättet att söka vinna en proportionalisering av bötesstraffet kan emellertid icke anses tillfredsställande. Bristen är framför allt av praktisk natur och ligger i den oklarhet, som kommer att vidlåda bötesdomen. Om vid bötesbeloppets bestämmande domstolen skall i en och samma mättingsakt taga hänsyn till såväl brottets svårhet som brottslingens ekonomiska ställning, kommer tydligen straffets förmåga att vara uttryck för den grad, vari rättsordningen ogillar det skedda samhällsangreppet, att fullständigt utplånas. Domen ger, med andra ord sagt, icke något som helst besked om huru svårt domaren ansett brottet vara. Varken den dömde eller allmänheten kan veta, huruvida ådömandet av ett högt bötesstraff berott därpå, att brottet varit av svår beskaffenhet, eller därpå, att den dömde ansetts befinna sig i en synnerligen god ekonomisk ställning. Och ännu betänkligare

är måhända, att, omvänt, ett mycket lågt bötesbelopp kan synas utvisa, att brottet varit synnerligen obetydligt, under det att den verkliga anledningen till det låga bötesbeloppet är den dömdes nästan fullständiga medellöshet. De nu framhållna konsekvenserna av bötesdomens oklarhet skulle tydligen i särskilt i hög grad göra sig gällande för det fall, att man i ett land, där hittills bötesbeloppet fastställts utan hänsyn till den dömdes betalningsförmåga, plötsligen övergår till utdömande av bötesbelopp, som variera med betalningsförmågan.

För att bötesdomen skall kunna giva tydligt besked på en gång om brottets svårhet och om den brottsliges betalningsförmåga måste den proportionalisering av böterna, som hänför sig till brottslingens ekonomiska ställning, ske genom en självständig akt. Och denna akt måste i domen hållas skild från den prövning, som avser att bestämma det straff, vilket motsvarar brottsligheten i det föreliggande fallet. Bötesdomen måste således uttryckligen uppdelas i två moment, av vilka det ena helt och hållet beror av brottets svårhet, under det att det andra varierar med betalningsförmågan.

En dylik tanke framträder redan i den gamla portugisiska lagen av år 1852 och har därifrån övergått i nuvarande lag av år 1886. Bötesstraffet utsättes där i multipler av 'dagsinkomsten', vilken inom i lagen angivna gränser fastställs av domstolen. Det svenska förberedande utkastet stadgar, att bötesstraffet skall utsättas i visst antal dagsböter och dagsbotens belopp bestämmas med hänsyn till betalningsförmågan. Bötesbeloppet framgår sålunda ur en multiplikation av två faktorer, dagsbotsantalet, som utvisar brottslighetens grad, och dagsbotsbeloppet, som varierar med betalningsförmågan. Denna ståndpunkt har i Finland år 1921 upptagits till gällande lag samt intages jämväl av det svenska kommissionsförslaget, av det år 1923 avgivna danska kommissionsförslaget samt av det år 1924 framlagda danska regeringsförslaget.

Upptagandet av denna princip, »dagsbotsprincipen», innesluter åtskilliga frågor: omfånget för principens tillämpning, särskilt med hänsyn till motsatsen mellan allmän strafflag och specialstraffrätt; fastställande av en dagsbotskala; de närmare grunderna för dagsbotsbeloppets fixerande; ävensom, med avseende på verkställigheten, frågan om rätt till avbetalning och den därmed nära sammanhängande om frist för böternas erläggande samt frågan om förvandling av bötesstraffet, där detta icke låter sig såsom sådant verkställas.

Beträffande dagsbotsprincipens omfång har den finska lagen (1921) uppställt densamma utan någon som helst begränsning vad angår egentliga bötesstraff; därutöver gäller den även 'straff, som under namn av vite ådömes' men icke 'vite såsom tvångsmedel'. Även de danska förslagen indraga vissa områden av specialstraffrätten. Däremot göra de svenska förslagen dagsbotsprincipen i första hand tillämplig blott inom den allmänna strafflagens område och lämna frågan öppen, i huru stor utsträckning den bör komma till tillämpning inom specialstraffrätten.

I fråga om dagsbotskalan har det svenska utkastet uppställt en allmän sådan å 1—200 och den finska lagen å 1—300 dagsböter. Däremot hava det svenska

kommissionsförslaget och de båda danska förslagen nöjt sig med en skala å 1—90 dagsböter. Denna olikhet lärer emellertid icke få anses innebära en skillnad med avseende på graden av den brottslighet, som överhuvud kan bestraffas med dagsböter; i varje fall torde detta gälla förhållandet mellan det svenska utkastet och det svenska kommissionsförslaget, vilka båda hava samma minimum för det direkta frihetsstraffet (3 månader) och sålunda få anses överensstämma däri, att de låta det allmänna bötesmaximum nå upp åtminstone till denna punkt. Olikheten torde sålunda huvudsakligen bestå däri, att samma område av straffbarhet indelas i ett större eller mindre antal grader eller med andra ord att nyanseringen genomföres mer eller mindre långt.

Grunderna för dagsbotsbeloppets fixerande hava i det svenska utkastet så bestämts, att dagsbotsbeloppet, trots namnet *dagsbot*, ingalunda sammanfaller med inkomsten per dag, utan domstolen har att efter prövning av alla på betalningsförmågan inverkan omständigheter fritt bestämma beloppet. Begreppet dagsbot är således en rent artificiell bötesenhet. Denna tanke genomgår alla hithörande lagstiftningsverk. Härvid komma tydligen till beaktande de stora olikheter, som framtråda mellan stadigvarande och tillfällig inkomst, inkomst av kapital eller av arbete, vistelse på dyrare eller billigare ort, mer eller mindre omfattande försörjningsskyldighet o. s. v. En annan inverkan omständighet kan, såsom den svenska strafflagskommissionen i sina motiv framhåller, vara, att den tilltalade förut ådömts ett bötesstraff, som ännu icke till fullo guldits. Därigenom kan hans betalningsförmåga hava så nedsatts, att vid det nya bötesstraffets ådömande dagsboten bör bestämmas till lägre belopp än i den tidigare bötesdomen, även om hans förhållanden i övrigt äro oförändrade. I det svenska utkastet likasom i de två danska förslagen uppställas inga gränser för domstolens fria prövning. Den finska lagen föreskriver, att bestämmandet skall ske 'i enlighet med den medelinkomst per dag den sakfällde vid tiden har eller kunde hava'. Det svenska kommissionsförslaget åter stadgar såväl ett minimum av en krona som ett maximum av ettusen kronor för dagsbotsbeloppet.

Beträffande verkställigheten hava alla förslagen under olika utformning medgivit den bötfällde frist för böternas inbetalning samt rätt att erlægga böterna genom avbetalningar. Finska lagen har däremot icke upptagit någotdera. Det sista beror emellertid icke på någon principiellt avvikande uppfattning hos lagstiftaren, utan därpå, att reformen i Finland till sin natur var partiell och provisorisk och att man därför icke fann lämpligt att sammankoppla densamma med de mera omfattande förändringar i lagstiftningen, som nämnda verkställighetsformer skulle medfört.

Den i modern lagstiftning understundom framträdande tanken att låta förvandlingsstraffet såsom sådant fullkomligt bortfalla och ersätta det med en bestämmelse, varigenom uppsåtlig eller vårdslös underlåtenhet att betala ådömda böter behandlas såsom ett självständigt brott, har icke i något av de lagverk, som upptaga dagsbotsprincipen, helt genomförts. Närmast nämnda ståndpunkt står emellertid det svenska utkastet, som stadgar, att, där ådömda böter icke erlagts, ny lagföring skall äga rum och ett förvandlingsstraff ådömas,

vars storlek bestämmes med fäst at avseende visserligen på brottets beskaffenhet men därjämte även på graden av den dömdes tredska att betala; förvandlingsstraff inträder emellertid även, om den dömden i sistnämnda avseende är alldeles utan skuld. Svenska kommissionsförslaget har så till vida modifierat utkastets ståndpunkt, att domstolen visserligen utsätter ett efter fasta normer beräknat förvandlingsstraff samtidigt med bötesbeloppet men att förvandlingsstraffet kan såväl, under förutsättning av tredska, på åklagarens yrkande höjas, som, under förutsättning av oförvårdad oförmåga att betala, på den bötesdömdes yrkande sänkas. De danska förslagen hava en fast förvandlingsnorm men giva domstolen befogenhet att, där den dömden är utan skuld till betalningens uteblivande, åtminstone temporärt låta förvandlingsstraffet bortfalla. Den finska lagen har en fast förvandlingsnorm och känner ingen rubbning av det på förhand ådömda förvandlingsstraffet — alltså lika med gällande svensk rätt. — Ett jämförelsevis högt minimum för förvandlingsstraffet stadgas såväl i det svenska utkastet (30 dagar, undantagsvis 8 dagar) och det svenska kommissionsförslaget (20 dagar, undantagsvis 8 dagar) som i den finska lagen (10 dagar); enligt de danska förslagen kan däremot förvandlingsstraffet sättas så lågt som till 2 dagar. — Förvandlingsstraffets maximum, såvitt rör dagsböter, är i alla dessa lagverk detsamma, nämligen 3 månader. — I alla lagverken framträder sålunda, mer eller mindre starkt, tanken att genom att göra förvandlingsstraffet allvarligare, än det för närvarande är, öva ett starkt tryck på den dömden att betala böterna.

Att i svensk rätt på ett fullt rationellt sätt genomföra dagsbotsprincipen lär icke låta sig göra genom en partiell reform. För att icke de absolut höga bötesbelopp, som kunna bliva en följd av denna princip, skola både av den dömden och av det allmänna rättsmedvetandet uppfattas såsom svårare straff än de mindre frihetsstraffen, måste frihetsstraffets minimum icke oväsentligt höjas, vilket åter förutsätter en omläggning av en stor del av de särskilda brottsbestämmningarna. Vidare måste, utan avseende på den formella skillnaden mellan allmän strafflag och specialförfattningar, alla sådana bötesstraff, vilka knyta sig till verkliga brott, underkastas dagsbotssystemet, till skillnad från de förseelser av politinatur, där det icke är fråga om en rättsstridig vilja och vilka sålunda falla utom begreppen brott och straff i egentlig mening. Ett sådant skiljande förutsätter emellertid en överarbetning av specialstraffrätten och skulle så mycket mindre kunna åstadkommas genom någon enkel regel, som specialstraffrättens straffsatser, tillkomna på mycket olika tider, vila på mycket olikartad grund: under det lagstiftaren i många fall, särskilt i äldre lagstiftning, uppenbarligen icke åsyftat något hänsyntagande till den dömdes förmögenhetsställning, är i senare lagstiftning ofta det motsatta förhållandet lika uppenbart. Bestämmelser om lagstadgad frist för böternas betalning, vilken måste utgöra en förutsättning för lagstadgad rätt till avbetalning, kunna med nuvarande konkurrensregler knappast undgå att bliva ganska invecklade; dessutom sammanhänga såväl avbetalning och avarbetande av böterna (därest man ville försöka sistnämnda väg) som överhuvud beviljande av frist nära med en reformerad lösdrivarlagstiftning. Än vidare kan en rationell anordning av förvandlings-

straffet, vilken form därför som än må väljas, svårligen undgå att ställa ökade krav på såväl domstolar som åklagare och blir därför icke lätt att genomföra annat än i samband med en processreform.

Finlands exempel läser emellertid visa, att det är fullkomligt möjligt — och därför även avgjort tillrädligt — att utan avvaktan på en fullständig reform av hela straffrätten genomföra dagsbotsprincipen så långt det utan större svårighet kan ske. Och någon egentlig svårighet läser det icke möta att genomföra den inom den allmänna strafflagens område, såvida man i fråga om verkstäligheten, däri innefattat även förvandling av straffet, tills vidare nöjer sig med nuvarande rättsregler. Den motsats, som ett sådant tillvägagångssätt kunde synas framkalla mellan den allmänna strafflagens och specialstraffrättens områden, torde kunna väsentligt mildras därigenom, att domaren, vid utmätande av bötesstraff enligt specialstraffrätt, tager så stor hänsyn till den dömdes förmögenhetsförhållanden, som straffskalan i fråga skäligen medger; såsom redan anmärkts, läser detta, för en stor del av den på senare tider tillkomna specialstraffrätten, icke innebära någon avvikelse från lagstiftarens intentioner. — Den finska lagen har, såsom redan nämnts, icke iakttagit ifrågavarande begränsning utan uppställt en gemensam regel för allmän strafflag och specialstraffrätt. Men det är också just på denna punkt, som man i Finland haft anmärkningar mot lagens praktiska verkningar.

Beträffande dagsbotskalan har man vid en partiell reform, sådan den här föreslagna, att erinra sig, att området av den brottslighet, som skall beläggas med böter, förblir alldeles oförändrat. Det finnes således ingen anledning att operera med flera grader för straffmätningen än som för närvarande förekomma. Och då det i praktiken knappast inträffar, att böter utdömas annat än i femtal eller tiotal riksdaler, kommer man de nuvarande graderingsmöjligheterna tillräckligt nära genom att låta dagsbotskalan innefatta så många stadier (räknat efter antalet *hela* dagsböter), som den hittillsvarande penningbotskalan innehåller femtal riksdaler, så att en penningbotskala från och med 5 till och med 500 riksdaler motsvaras av en dagsbotskala från och med 1 till och med 100 dagsböter. På samma sätt kommer det i några fall stadgade maximum av 1,000 riksdaler att motsvaras av 200 dagsböter, ett maximum av 100 riksdaler att motsvaras av 20 dagsböter o. s. v. De få fall i den allmänna strafflagen, där lagstiftaren använt en annan grund för böteskalan än ett fixt penningbelopp (underlåtenhet att lysa hittegoods 22:19 första stycket; bodräkt 22:20; ämbetsbrott 25:21 första punkten) böra lämnas orubbade.

Dagsbotsbeloppet måste givetvis bestämmas genom fri prövning av domstolen. I Finland, vars erfarenhet särskilt i denna punkt naturligen är av största betydelse, synes därvid i allmänhet så tillgå, att, där den sakfällde intager en viss medelställning i fråga om betalningsförmåga, dagsbotsbeloppet sättes till 10 à 15 mark; endast där betalningsförmågan mera markerat skiljer sig från denna medelnivå, går man däröver eller därunder. Beloppet läser dock icke gärna hava satts högre än några hundra mark och vanligen icke lägre än 1 eller $\frac{1}{2}$ mark; undantagsvis lära dock hava förekommit dagsbotsbelopp ända ned till 5 penni (för fattighjon). Säkerligen vore det icke heller klokt att vid

systemets första upptagande i lagstiftning försöka ett exakt genomförande av den i och för sig fullt berättigade strävan att åstadkomma *samma* ekonomiska lidande för alla bötesdömde av samma brottslighetsgrad; detta framför allt, såsom ovan nämnts, av hänsyn till gällande lags minimum för frihetsstraff och den därmed sammanhängande frågan om det minimum av förvandlingsstraff, vartill man är nödsakad att nedgå. Men även bortsett härifrån torde det icke vara lämpligt att alltför hastigt övergå från ett rent objektivt utmätande av bötesbeloppet, där intet avseende fästs vid betalningsförmågan, till ett fullt konsekvent genomförande av den nya principen: för folkets rättsuppfattning skulle det bli obegripligt, att förseelser, som hittills sonats med några riksdaler, plötsligen belades med flere tusen riksdalers böter. Tillsvidare torde man därför böra nöja sig med att åt domstolen bereda tillfälle att efter omständigheterna fästa skäligt avseende vid olikheten i betalningsförmågan och på detta sätt försiktigt bryta med det gamla och härdvunna samt småningom vänja folket vid den nya åskådningen, vilken längre fram och i mån som det korta frihetsstraffet bringas att försvinna och förvandlingsstraffet göres väsentligt allvarsammare, bör kunna allt fullständigare genomföras.

I övrigt synes, beträffande verkställigheten, högst önskvärt, att ett starkare tryck än för närvarande övas på den dömda att betala böterna. Såsom förut anmärkts, torde tiden ännu icke vara inne att genomföra en verkligt rationell anordning av förvandlingsstraffet. Men det lärer icke möta större betänkligheter att åtminstone såtillvida skärpa detsamma, att minimum sättes till 8 dagars fängelse. En nödvändig konsekvens av dagsbotsprincipen är, att förvandlingsstraffets längd göres beroende av antalet ådömda dagsböter och icke av det penningbelopp, vartill bötesstraffet i det särskilda fallet uppgår. Frånsett nyssnämnda höjning av förvandlingsstraffets minimum, bör tiden för förvandlingsstraffet vid dagsböter bliva någorlunda lika med tiden för förvandlingsstraffet enligt nuvarande ordning. Detta synes lämpligast kunna ernås på så sätt, att alla dagsbotsstraff från och med en dagsbot till och med 32 dagsböter få svara mot ett förvandlingsstraff om 8 dagars fängelse och att därefter varje påbörjat antal av fyra dagsböter betingar ytterligare en dags fängelse. Med denna anordning komme bötesstraffets ordinarie straffmaximum enligt strafflagen, vilket bleve 100 dagsböter, att vid förvandling övergå till 25 dagars fängelse och mot det understundom förekommande maximum 200 dagsböter komme att svara 50 dagars fängelse. Enligt nu gällande ordning svara mot det ordinarie bötesmaximum, 500 riksdalers böter, 28 dagars fängelse och mot det understundom förekommande maximum, 1,000 riksdalers böter, 53 dagars fängelse.

Beträffande de praktiska betänkligheter av olika slag, som tid efter annan framställts mot principens genomförande och icke minst mot den förmodade svårigheten för domstolen att bilda sig en mening om den tilltalades betalningsförmåga, torde kunna hänvisas till den i Finland vunna erfarenheten. Här om yttrar Finlands förutvarande statsminister, professorn i straffrätt vid Helsingfors universitet A. Tulenheimo, i ett nyligen i Uppsala hållet föredrag följande:

'Dagbotssystemet trädde i Finland i kraft den $\frac{1}{7}$ 1921. Den femåriga erfarenhet man vunnit av dess tillämpning, har visat, att de mot detsamma framställda tvivelsmålen i hög grad varit obefogade. Den erfarenhet, man vunnit om systemet, bör, sett i stora drag, betecknas såsom tillfredsställande. Domarkåren har lärt sig att använda detsamma och fastän man möjligen kan skönja ojämnheter, äro dessa dock vida mindre än de, som rådde under det gamla systemet.'

Med tillämpning av de utav mig nu anförda synpunkter utarbetades inom justitiedepartementet ett utkast till lag i ämnet, vilket utkast såsom bilaga 4 finnes fogat till detta protokoll. Nämnda utkast jämte en inom departementet upprättad promemoria, vilken i allt väsentligt återgav vad jag nu här anført, hava sedermera för avgivande av utlåtande remitterats till överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser och fångvårdsstyrelsen.

Av de hörda myndigheterna hava *länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Hallands, Älvsborgs, Skaraborgs, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län* ej haft något att erinra mot en lagstiftning i enlighet med de i utkastet föreslagna bestämmelserna. Samma ståndpunkt intager *landsfogden i Stockholms län* Axel Hägg, i ett yttrande, som av länsstyrelsen i sistnämnda län till Kungl. Maj:t inlämnats.

Övriga myndigheter hava i olika avseenden framställt erinringar mot utkastets bestämmelser. Sålunda anför *överståthållarämbetet*:

'Den princip, varå ifrågavarande lagförslag vilar, synes vara riktig och torde länge utgjort ett önskemål hos nutidens kriminalister. Mot principen läser endast kunna erinras, att vid dess tillämpning kan man, på sätt jämväl anført blivit i den utkastet åtföljande motiveringen, icke taga någon hänsyn till den immateriella verkan, som kan ligga i själva fällandet till straff av likagott vilken beskaffenhet. Detta utgör emellertid en brist, som icke läser kunna avhjälpas.

Som överståthållarämbetet sålunda icke har någon anmärkning att framställa mot principen och icke heller i vidare mån än som nedan angives mot den utformning, som densamma i utkastet erhållit, så hindrar detta icke, att ämbetet ställer sig tveksamt, om det kan vara lämpligt att nu införa ifrågavarande lagförslag. Detsamma utgör en budbärare om den kommande nya strafflagsreformen och den lider av de olägenheter, som pläga vidhäfta dylika budbärare. Det är i allmänhet ofta så att vad som passar utmärkt i ett nytt system passar ingalunda lika bra i det gamla eller måste vid det förtidiga genomförandet vidkännas vissa avprutningar, som verka stötande. I förevarande fall visar detta sig särskilt däri att, under det att man genomför principens tillämpning beträffande den allmänna strafflagen, så nödgas man med full rätt avstå därifrån i fråga om specialstraffrättens område. I praktiken kommer detta säkerligen att vid upprepade tillfällen giva anledning till berättigade anmärkningar. Det är alldeles riktigt att man icke kan tillämpa principen i fråga om många nutidens speciallagar, där straffmätten satts osedvanligt högt just med hänsyn till att det skall kunna tillämpas jämväl emot personer med stora inkomster, men denna grund existerar naturligen icke beträffande gamla speciallagar, där denna grund icke tillämpats. Det allmänna rättsmedvetandet kommer att känna sig kränkt av en sådan nyck-

fullhet vid lagstiftandet och satsen om den nya kluten på det gamla klädet kommer på nytt att få sin bekräftelse.

Vidare kan överståthållarämbetet ej underlåta påpeka att föreskrift saknas om huru vid dömande förfaras skall, då en handling innefattar brott mot såväl allmänna strafflagen som en speciallag. Dylik föreskrift torde böra tillfogas förslaget.

Slutligen kan överståthållarämbetet icke underlåta att erinra om det lagstiftningsraseri, som för närvarande övergår vårt land. Icke endast allmänheten, som lever under våra lagar utan även våra domare och myndigheter, som hava att tillämpa dem, hava svårt att erinra sig, vilken lagbestämmelse för närvarande råder på de olika områdena och man måste oupphörligt förvissa sig om, att icke en lagändring ägt rum. Detta förhållande föder en oro och en osäkerhet, som man bör söka undvika. Nu är det fråga om att införa en lag, som man redan nu vet, att om en tid skall den ersättas av en ännu nyare. Är detta lyckligt?

Om överståthållarämbetet därför icke anser sig kunna avstyrka det ifrågasvarande lagförslaget, så är det dock med yttersta tvekan så sker'

Länsstyrelsen i Stockholms län yttrar:

'Länsstyrelsen har icke i princip något att erinra mot införande av lagbestämmelser i den riktning, som angives av lagutkastet. Med hänsyn till den korta tiden för remissens besvarande har länsstyrelsen icke haft tillfälle till att närmare undersöka, om de nu föreslagna bestämmelserna avfattats så, att de lämpligen kunna praktiskt tillämpas och kan följaktligen icke nu härutinnan yttra sig. Länsstyrelsen vill dock icke underlåta att uttala, att länsstyrelsen ställer sig tveksam, huruvida icke dagbotsprincipen bör genomföras samtidigt inom den allmänna strafflagens område och inom specialstraffrättens.'

Länsstyrelsen i Uppsala län anför:

'Att bötesstraffet i sin nuvarande gestaltning lämnar rum för anmärkningar, särskilt från teoretisk, men även från praktisk synpunkt, står utom tvist. Men svårigheterna att genom en isolerad lagstiftningsåtgärd avhjälpa missförhållandena synas vara överväldigande. Det vitsordas också i motiven, att en tillfredsställande lösning på denna väg är omöjlig. Brytningen, vad ett begränsat område angår, med vad i övrigt gäller, torde till och med vara skarpare, än i motiven förutsättes. Befallningshavanden föreställer sig sålunda, att då i åtskilliga nyare författningar stadgas böter till mycket höga maximibelopp, hänsyn enligt dessa föreskrifter skall tagas icke till den felandes förmögenhet, utan, vilket är något helt annat, till storleken av den vinning, som med den brottsliga gärningen åsyftats. I enlighet härmed betvivlar befallningshavanden, att domstolarna skola följa motivens anvisning att vid utmätande av bötesstraff enligt specialstraffrätt taga hänsyn till den dömdes förmögenhetsförhållanden. Likaså måste befallningshavanden sätta frågetecken för vad i motiven anföres om nuvarande och förväntad praxis i avseende å medgivande av frist och mottagande av avbetalning. Det måste vidare anses vara ett egendomligt förhållande, att ett kapitel i strafflagen skall gälla utanför strafflagens område, men, med oväsentliga undantag, icke för bötesstraff enligt strafflagen själv.

De svenska domstolarna åtnjuta med rätta ett mycket stort förtroende. Men det kan frågas, huruvida ej detta förtroende kommer i fara att överansträngas, om domstol, när bötesstraff är i fråga, faktiskt får obegränsad befogenhet att med tillämpning av ett och samma lagbud och för alldeles samma förseelse vare sig bestämma böter till några ören eller ådöma svindlande belopp.

I motiven betonas starkt, att dagsbotsbeloppet ingalunda skall sammanfalla med inkomsten per dag, och att domstolen har att fritt bestämma beloppet. Men i sådant fall är termen dagsbot i hög grad oriktig och på farligt sätt vilseledande.

På ett annat ställe i motiven omtalas, som det synes med gillande, finsk praxis att i allmänhet sätta dagsbotsbeloppet till 10—15 mark — efter nuvarande kurs motsvarande i kronor 1.00 å 1.50 — och gå därunder eller däröver, endast där betalningsförmågan mera markerat skiljer sig från en viss medelnivå, dock icke gärna över några hundra mark och vanligen icke lägre än 1 eller $\frac{1}{2}$ mark, men undantagsvis ända ned till 5 penni. Med en sådan tillämpning kan snart sagt vilken som helst princip bliva dräglig. Men det lärer då vara bättre att icke uppställa principen eller, med andra ord, att icke i lagen lova mera, än tillämpningen är avsedd att hålla. Svenska domstolar torde, trots tillägget om fri prövning, komma att känna sig i hög grad bundna av en föreskrift, att de skola taga 'hänsyn till den sakfälldes inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och andra på hans betalningsförmåga inverkan omständigheter' för att fastställa 'visst belopp i penningar, som skall anses motsvara en dagsbot'. Härav kunna föranledas vidlyftiga och dock ofta icke tillfyllestgörande utredningar. Det kan bland annat finnas en förmögenhet utan likviditet och en försörjningsskyldighet, som icke är av lag ålagd.

Förslaget synes icke taga tillräcklig hänsyn till en straffdoms av bötesbeloppet relativt oberoende moraliska och sociala verkningar eller därtill, att behoven vanligen hålla jämna steg med tillgångar och inkomster. Den i motiven omförmälda, men av befallningshavanden aldrig påträffade vanföreställningen, att bötesstraffet i själva verket är 'någonting liknande skadestånd' skulle ej heller, om den existerar, bliva undanröjd.

I motiven talas om 'allmänprevention'. Befallningshavanden tvekar att använda en så lärd term, men frågar sig — då det är notoriskt, att bötesförseelser i det alldeles övervägande antalet fall begås av obemedlade eller mindre bemedlade — huruvida allmänpreventionen stärkes därigenom, att straffet nedsättes för det stora flertalet delinkventer och skärpes för ett försvinnande fåtal. För en vanlig fyllerist torde det ej bliva svårt att genom bettleri eller hos sina stallbröder uppbringa de ören, vartill hans böter kunna komma att uppgå.

Om böterna skola bestämmas efter betalningsförmågan, borde det endast i följd av en mellankommande ekonomisk katastrof för den sakfälda kunna inträffa, att hos honom 'saknas tillgång till deras fulla gäldande'. Förutsättningen för bötesförvandling lärer alltså böra annorlunda uttryckas.

De föreslagna bestämmelserna om bötesförvandling synas icke stå i något nödvändigt sammanhang med reformen i övrigt. Särskilt i de fall, ingalunda fåtaliga, då förseelser mot specialförfattning äro lika tadelvärda och samhällsfarliga som brott mot strafflagen, föranleda de, i fråga om låga bötesbelopp, svåra inkonsekvenser. Redan det förhållandet, att lägsta förvandlingsstraffet i ena fallet är åtta, i andra fallet tre dagar o. s. v. är betänkligt. Vid konkurrens finner man exempelvis, att 100 kronors böter eller 32 dagsböter avtjänas med 8 dagars fängelse, medan 1 dagsbot + 5 kronors böter kosta 11 dagar.

Förlängningen av de förvandlingsstraff, som motsvara vanliga låga bötesbelopp, kan i följd av utrymmesbrist komma att föranleda dröjsmål med verkställigheten och sålunda motverka straffets ändamål.

Det anförda kan visserligen enligt befallningshavandens uppfattning ej anses uttömmande, men torde dock vara tillräckligt för att motivera befallningshavandens underdåniga hemställan, att det remitterade förslaget icke måtte för riksdagen till antagande framläggas.'

Länsstyrelsen i Jönköpings län utlåter sig:

'Någon meningsskiljaktighet torde knappast råda därom, att bötesstraffet i gällande svensk rätt lider av betänkliga brister. Såsom den måhända största olägenheten med straffarten i dess nuvarande skick framstår omöjligheten av att vid bötesbeloppets bestämmande taga tillräcklig hänsyn till brottslingens ekonomiska ställning. Förevarande lagförslag avser att möjliggöra ett dylikt av såväl rättvisa som böternas natur av straff betingat hänsynstagande.

Det torde emellertid stå klart för en var, att ett genomförande i praktiken av dagsbotsprincipen är förenat med vissa svårigheter — detta såväl vad beträffar utformandet av vederbörande lagbestämmelser som i fråga om dessa bestämmelsers tillämpning. Särskilt torde praktiska betänkligheter kunna framställas emot att, på sätt nu ifrågasatts, allenast partiellt eller å allmänna strafflagens område genomföra reformen. Med hänsyn till att det mellan allmänna strafflagen och de straffrättsliga specialförfattningarna förefinnes en huvudsakligen endast formell skillnad kan det vara tvivel underkastat, huruvida det är lämpligt, att nu vidtaga endast en dylik partiell reform. Härigenom kommer, på sätt ock berörts uti de motiv som fogats vid det remitterade lagförslaget, att framkallas ett i sakens natur icke grundat motsatsförhållande mellan allmänna strafflagen och specialstraffrätten, ett motsatsförhållande, som endast på ett ofullkomligt och föga rationellt sätt kommer att mildras genom anvisningen, att domaren vid utmätande av bötesstraff enligt specialstraffrätt bör taga viss hänsyn jämväl till brottslingens förmögenhetsförhållanden. Emot en partiell reform torde jämväl kunna framhållas, att den svenska rättens bestämmelser om bötesstraffet därigenom skulle för någon tid framåt bliva i systematiskt avseende föga tilltalande. Såsom en brist i lagutkastet vill Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande framhålla, att den paragraf däri, som angiver huru dagsboten skall beräknas, eller 3 § icke i likhet med strafflagskommissionens år 1923 avgivna lagförslag innehåller någon bestämmelse om minimum eller maximum för dagsbotens *belopp*. Med hänsyn till att lagutkastets 'dagsböter' i allt fall beteckna helt konstlade bötesenheter, synas några starkare teoretiska skäl knappast kunna anföras mot att maximi- och minimibestämmelser stadgas, och ur praktisk synpunkt torde en — helst tämligen snäv — latitud för dagsbotens beräkning vara att förorda såsom ägnad att underlätta rättstillämpningen särskilt under den övergångstid, som komme att förflyta, innan dagsbotsprincipen kunde förlänas generell giltighet inom förevarande straffområde.

Emot den i förslaget företagna höjningen av förvandlingsfängelsets minimum synes Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande intet vara att erinra.

Ehuru Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, såsom av det anförda framgår, hyser vissa betänkligheter mot den nu ifrågasatta partiella reformen, så anser sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande likväl med hänsyn till önskvärdheten för att icke säga nödvändigheten av att man någon gång på detta område skrider från ord till handling böra tillstyrka, att förevarande lagförslag upphöjes till lag, sedan i dess tredje paragraf inryckts en bestämmelse om dagsbotens högsta och lägsta belopp.'

Länsstyrelsen i Kalmar län förmäler:

'Länsstyrelsen gillar till fullo den princip, varpå den ifrågasatta lagen bygger, nämligen att straffet för en viss rättskränkande handling bör såvitt möjligt drabba alla, som därtill göra sig skyldiga, lika kännbart. Att så icke är förhållandet under nu gällande lagbestämmelser, enligt vilka böter utdömas utan hänsyn till den dömdes betalningsförmåga, torde vara odisputabelt. Då

ifrågavarande lag är ägnad att tillrättalägga detta missförhållande, måste rättskänslan därav i hög grad tilltalas.

Vad den praktiska tillämpningen av det föreslagna dagsbotssystemet beträffar, torde några allvarigare betänkligheter däremot icke kunna med fog framställas, då erfarenheten inom annat land, där systemet under flera år tillämpats, betecknats såsom i stort sett tillfredsställande.

Rörande lagutkastets detaljbestämmelser, anser sig länsstyrelsen böra göra följande erinringar.

Den föreslagna lagen innebär bland annat, att minimistrafvet vid bötesförvandling skulle höjas från nuvarande tre till åtta dagars fängelse. Genom en dylik höjning kommer givetvis ett ökat tryck att övas på den bötfällda att betala böterna. Det berättigade häri i de fall, då den bötfällda äger förmåga att betala böterna, torde knappast kunna ifrågasättas. Annorlunda ställer sig dock saken, när den bötfällda saknar dylik förmåga. Även om det belopp i penningar, som skall anses motsvara en dagsbot, sättes aldrig så lågt, torde detta ej alltför sällan bliva fallet. Varje tryck, om än hur starkt som helst, måste här visa sig gagnlöst. Enligt länsstyrelsens mening komme ett fängelsestraff av åtta dagar för den till ett fåtal dagsböter dömd att icke blott för denne innebära ett alltför stort lidande utan även för staten medföra alltför höga kostnader. Ett höjande av minimum till fem dagars fängelse, anser länsstyrelsen därför under alla förhållanden vara tillräckligt.

Även den föreslagna dagsbotsskalan finner länsstyrelsen olämplig. Genom att låta förvandlingsstraffet bliva detsamma för ända upp till 32 dagsböter, bortfaller vid förvandlingen all gradering inom de allmänast förekommande bötesstraffen, vilka för närvarande torde röra sig omkring 10, 20 upp till 50 kronor. Först sedan straffet nått över ett mot 160 kronors böter svarande dagsbotsantal skulle straffökning inträda. Därest, såsom länsstyrelsen ifrågasatt, straffminimum sattes till fem dagars fängelse, svarande emot ett antal dagsböter icke överstigande åtta eller ett bötesbelopp av för närvarande 40 kronor, skulle en lämplig utgångspunkt enligt länsstyrelsens mening vinnas. Om straffet sedermera ökades med en dags fängelse för varje följande tal av fyra dagsböter, skulle den nu gällande straffskalan vid böters förvandling i stort sett lämnas orubbad.

Länsstyrelsen i Gotlands län anför:

'De huvudprinciper, på vilka lagförslaget är grundat, — bötesbeloppets bestämmande i förhållande till den brottsliges betalningsförmåga och ej alltför kort förvandlingsstraff — synes Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vara fullt riktiga. Mot det sätt, på vilka dessa principer fått uttryck i lagen har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande icke något att erinra med undantag beträffande grunderna för dagsböternas förvandling till fängelse. Enligt förslaget skall ända till 32 dagsböter medföra samma förvandlingsstraff som 1 dags bot. Detta förefaller vara väl oproportionerligt och torde helt säkert komma att för allmänheten framstå såsom orättvist. Förhållandet blir särskilt framträdande i det fall att till förvandling föreligga dagsböter, ådömda genom flera utslag och således avseende flera särskilda brott. Om exempelvis en person genom 8 särskilda utslag blivit dömd till dagsböter till ett sammanlagt antal av 32, får han sona dessa straff med samma fängelsestraff av 8 dagar, som om han vore dömd till endast 1 dagsbot, för vilken bötesbeloppet varit utmätt till 1 krona.

Det synes därför kunna ifrågasättas huruvida icke förvandlingsstraffets minimum bör begränsas till ett lägre antal dagsböter än förslaget innebär.'

Länsstyrelsen i Blekinge län yttrar:

'Det sätt, varpå ifrågavarande lagförslag utformats, synes bekräfta de farhågor, som tidigare under denna lagstiftningsfrågas behandling uttalats om svårigheten av att lösa detta särskilda spörsmål för sig utan samband med en allmän reformering av den allmänna strafflagen. Då emellertid vissa skäl tala för, att en reform i nu förevarande riktning genomföres även separat, anser länsstyrelsen — om också med tvekan — sig icke böra avstyrka att ett försök härtill göres. Som villkor härför anser sig länsstyrelsen dock böra uppställa, att vissa ändringar införas i förslaget i syfte att förekomma en del det allmänna rättsmedvetandet säkerligen sårande ojämnheter vid de nya bestämmelsernas tillämpning i praktiken, i vilket avseende länsstyrelsen tillåter sig särskilt framhålla följande.

Länsstyrelsen känner sig icke övertygad om nödvändigheten eller lämpligheten av att redan nu — vid denna partiella reform — höja förvandlingsstraffets minimum från det nuvarande av tre dagars till åtta dagars fängelse. Men även om en dylik förhöjning anses böra ske, måste länsstyrelsen dock som oeftergivligt villkor härför uppställa, att från de nya bestämmelserna om bötesstraffets utsättande i dagsböter undantagas icke blott de nya stadganden i allmänna strafflagen, som förslaget angiver och beträffande vilka föreligga alldeles särskilda skäl, utan även en hel del andra straffbud, vilka, ehuru de äro intagna i den allmänna strafflagen, dock — på grund av de avsedda förseelsernas egenart eller i allt fall lindriga beskaffenhet — närmast äro att likställa med sådana förseelser av politinatur, som i regel fått sin plats i specialförfattningar. Länsstyrelsen tänker härvid på sådana bestämmelser i allmänna strafflagen som 7 kap. 3 § (olovligt arbete å sabbatstid), 10 kap. 20 § (lindrigare fall av egenmäktigt förfarande), 11 kap. 15 § (överdådlig framfart, oljud och förgargelseväckande beteende å allmän plats), 16 kap. 11 § (lindrigare ärekränkning), 18 kap. 14 § sista punkten (deltagande i äventyrligt spel), 18 kap. 15 § (fylleri å allmän plats), 19 kap. 20 § (lindrigare skadegörelse), 22 kap. 12 § (olovligt begagnande av annans egendom), 24 kap. 11 § (tagande av olovlig väg) m. fl. Skulle ej det allmänna rättsmedvetandet komma att starkt reagera mot, att en förseelse mot något av dessa lagrum, hur lindrig denna förseelse i det särskilda fallet än må vara — den skulle kanske enligt nuvarande bestämmelser hava förskyllt endast 10 à 15 kronors böter och enligt de nya lagbestämmelserna exempelvis endast en dagsbot — skulle i händelse av bristande betalning av böterna förskaffa vederbörande 8 dagars fängelse, under det att den, som begått andra, kanske om större verklig brottslig vilja vittnande förseelser enligt vissa speciallagar skulle komma väsentligt lindrigare undan? Länsstyrelsen håller före, att denna fråga utan tvekan måste besvaras jakande.

Ett annat exempel på till vilka ojämnheter i tillämpningen förslaget skulle leda, om det upphöjdes till lag, erbjuda 5 och 6 paragrafernas stadganden om straffsammanläggning. Om en person blir dömd för ett brott mot allmänna strafflagen till exempelvis 15 dagsböter och för ett annat brott mot samma lag till likaledes 15 dagsböter skulle — i händelse av bristande betalning — enligt 5 § dagsböterna först sammanläggas till 30 dagsböter och dessa sedan förvandlas till 8 dagars fängelse. Men om en person blir dömd, visserligen för ett brott enligt allmänna strafflagen till 15 dagsböter, men därjämte endast till t. ex. 10 kronors böter enligt någon specialförfattning, då skulle i händelse av bristande betalning enligt 6 § först dessa böter var för sig förvandlas — de första till 8 dagars och de senare till 3 dagars fängelse — samt dessa fängelsestraff sedan sammanläggas till 11 dagars fängelse. Och lika strängt straff

blir det, om i senare fallet brottet enligt allmänna strafflagen förskyllt endast en dagsbot! Bestämmelser, som leda till dylika inkonsekvenser, kunna enligt länsstyrelsens mening icke förordas till antagande.

Länsstyrelsen, som, på sätt ovan nämnts, ställer sig tveksam beträffande lämpligheten av att den nu ifrågasatta reformeringen av bötesstraffet genomföres för sig utan samband med den allmänna strafflagsreformen, måste i allt fall som ett oeftergivligt villkor härför uppställa fordringen, att nu framhållna och liknande oegentligheter i det framlagda förslaget bliva undanröjda, innan detsamma upphöjes till lag.'

Länsstyrelsen i Kristianstads län förmäler:

'För den allmänna rättsuppfattningen torde en reform av bötesstraffet i den i lagförslaget angivna riktning sedan länge hava framstått såsom synnerligen angelägen.

Reformens begränsning till bötesstraff enligt allmänna strafflagen kan väl förefalla mindre önskvärd, men då denna begränsning synes hava nödvändiggjorts för reformens genomförande inom den närmaste tiden, anser länsstyrelsen sig böra tillstyrka den föreslagna lagens antagande.

Mot detaljerna i det nu föreliggande lagförslaget har länsstyrelsen icke något att erinra, men anser det lämpligt, att länsstyrelsen beredes tillfälle att yttra sig jämväl över den promulgationslag, som torde komma att knytas till förberörda lag.'

Länsstyrelsen i Malmöhus län utläter sig:

'Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande kan för sin del icke finna annat, än att den grundsats, varpå lagutkastet byggts, eller att vid utmätande av bötesstraff hänsyn skall tagas till den dömdes betalningsförmåga, är riktig samt att denna grundsats genomförande, vad angår bötesstraffen enligt allmänna strafflagen, är ägnat att tillgodose ett rättfärdighetskrav, som länge gjort sig gällande; och då Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande ej heller har något att anmärka mot det sätt, varpå denna fråga blivit löst uti förevarande lagutkast, har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande för sin del intet att erinra mot detsamma.

Emellertid vill Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande icke underlåta att framhålla, hurusom faran för en ojämnhet vid bestämmande av dagsbotsbelopp skulle i väsentlig grad kunna avlägsnas, därest anvisningar i särskild författning lämnades i fråga om bedömande av en sakfällts betalningsförmåga. Med ledning endast av lagtexten i 3 §, där det säges, att hänsyn skall tagas till den sakfälldes inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och andra på hans betalningsförmåga inverkan omständigheter, torde nämligen domaren, åtminstone innan praxis hunnit utbilda sig, lätt råka i tvivelsmål beträffande ett riktigt bedömande av betalningsförmågan. Av särskild vikt är att erhålla enhetlighet så långt möjligt är för fastställandet av den *normala* betalningsförmågan, varmed Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande förstår den betalningsförmåga, som anses föreligga för bestämmandet av dagsboten till fem kronor. Vidare synes nödigt lämna anvisning rörande de källor, som böra anlitas för bestämmande av dagsbotsbeloppet. Särskilt torde uttryckligen böra angivas, att den sakfälldes taxering och därvid lämnade uppgifter kunna tjäna till ledning för avgörandet. Påpekas må även, att det måhända är nödigt att meddela föreskrifter, som på ett riktigt sätt fördela bevisbördan. Om åklagaren förebringar bevisning om inkomsten, bör det väl åligga den åtalade att ådagalägga, vilka omständigheter som kunna åberopas mot dagsbotsbeloppets bestämmande efter inkomstbeloppet.'

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län yttrar:

'Att bötesstraffen i deras nuvarande form och sättet för deras förvandling i frihetsstraff enligt nu gällande regler utgöra områden av straffrätten, vilka i särskilt hög grad äro otillfredsställande ordnade inom svensk lagstiftning, torde vara allmänt erkänt. Frågorna synas därför såsom ock i den lagutkastet åtföljande motiveringen uttalats, höra till dem, som lämpligen kunna bliva föremål för reformering utan avbidan på den slutliga lösningen av frågan om en fullständig ny strafflagstiftning.

Ehuru givetvis värdet av en dylik reform ansevärt minskas, därest, på sätt i utkastet skett, området för densamma begränsas till allenast allmänna strafflagen och de fall enligt denna lag, där ett bestämt bötesmaximum fixerats, torde av praktiska skäl ingen annan lösning för närvarande vara möjlig. Då i viss mån den nu tilltänkta reformen skulle erhålla karaktären av ett försök, är jämväl av denna grund önskvärdt, att reformen från början icke erhåller för stor räckvidd.

Vad lagutkastets principer beträffar, ansluter sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande till den uppfattningen, att den eftersträfvade större rättvisan vid tillämpningen av allmänna strafflagens bötesbestämmelser näppeligen kan ernås på annat sätt än genom införande av begreppet dagsbot. Att vid en reform i denna riktning även det gamla önskemålet om ändring av reglerna för bötesstraffens förvandling genom avskaffande av de kortvarigaste frihetsstraffen tillgodoses, är givetvis lyckligt. Innehållet i utkastets 1—4 §§ föranleder icke heller någon Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavandes erinran.

De svårigheter, som i vissa fall föreligga, att få lagutkastets bestämmelser väl avpassade till gällande lag i övrigt hänföra sig icke heller till de nämnda paragraferna. Däremot göra sig sådana gällande, då fråga blir om konkurrens mellan flera olika bötesstraff och tillgång saknas till samtliga böters fulla gäldande, således de i §§ 5 och 6 avhandlade fallen.

Beträffande det i 5 § avsedda fall är sålunda att märka, att till verkställighet samtidigt kunna förekomma dagsbotsstraff, ålagda vid olika tillfällen och till äventyrs av olika domstolar, och att därför dagsboten i de olika utslagen kan hava bestämts till betydligt olika belopp för samma person. Exempelvis skulle kunna inträffa, att en person genom ett utslag ådömts 10 dagsböter till belopp av 100 kronor vardera eller tillhoppa 1,000 kronor böter och genom ett annat dömts till 50 dagsböter till belopp av 10 kronor vardera eller tillhoppa 500 kronor böter. Vid bristande tillgång till båda bötesbeloppen torde intet vara att anmärka mot en direkt tillämpning av sammanläggnings- och förvandlingsregeln i § 5. Men annorlunda ställer sig saken, om vid exekutors besök för båda bötesbeloppens samtidiga uttagande den dömda befinner sig inneha tillgång allenast till ena bötessummans gäldande. Antag, att uttagbara tillgångarna utgöra 1,000 kronor. Skall då exekutor vara berättigad uttaga detta belopp och förklara den dömda hava erlagt de 10 dagsböterna å 100 kronor, med påföljd att den dömda tvingas med fängelse avtjäna 50 dagsböter å 10 kronor, och härigenom får avsevärt svårare förvandlingsstraff, än om han med 500 kronor erlagt de sistnämnda böterna? Eller skall valrätten tillkomma den dömda, vilken sålunda skulle själv kunna bestämma, om han önskade få 13 dagars fängelse och samtidigt erlägga 1,000 kronor eller om han föredroge att få 8 dagars fängelse och därjämte slippa undan med utbetalning av 500 kronor? Att intetdera är tillfredsställande, torde vara obestridligt.

Än mera betänkliga resultat kunna uppstå vid tillämpning av bestämmelserna i § 6. I detta fall tillkommer också, att konkurrensfallen enligt denna paragraf på grund av sakens natur måste bliva ytterst vanliga.

§ 6 förutsätter tydligen, att vid samtidig förvandling av dagsböter och an-

dra böter de i vartdera fallet uppkomna fängelsestraffen sammanläggas genom ren addition av dagstalen. Även för detta fall uppkomma betänkligheterna först, då vissa tillgångar finnas, som medgiva erläggande av allenast något eller några av ådömda bötesbeloppen. Ett exempel må även här klarlägga frågan. Antag, att samma person dömts dels enligt allmänna strafflagen till 5 dagsböter å 2 kronor, således tillhoppa till 10 kronor böter, dels enligt en specialförfattning direkt till 10 kronor böter. Då exekutor inställer sig för böternas samtidiga uttagande, befinner den dömde kunna erlägga allenast 10 kronor. Skall ett erläggande av dessa 10 kronor tillgodoräknas honom såsom betalning av dagsböterna eller av de andra böterna? I förra fallet blir förvandlingsstraffet tre dagars, i det senare fallet åtta dagars fängelse.

I de exempel, som här ovan valts har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande framhållit vissa olägenheter, som på det tidiga verkställighetsstadium, då vederbörande exekutor gör försök att kontant uttaga två eller flera genom olika utslag ålagda bötesbelopp, kunna göra sig gällande, därest inga andra regler för sammanträffande av bötesstraff stadgas än de, som upptagits i 5 och 6 §§ av utkastet. Uppenbart torde emellertid vara, att motsvarande olägenheter uppstå, om två eller flera bötesbelopp redan blivit vid olika tillfällen vart för sig förvandlade till fängelse och den bötfälde, då fråga blir om sammanläggning och ny förvandling av dessa böter visar sig hava tillgång, motsvarande allenast visst eller vissa av bötesbeloppen. Att frågan icke allenast är ett teoretiskt sprösmål torde framgå därav, att införpassning till förvandlingsstraffs avtjänande ofta måste ske på ett stadium, då väl varje bötesbelopp för sig kunnat hava blivit förvandlat till fängelse, men den slutliga sammanläggningen och förvandlingen, vilken ju måste ske, ännu icke hunnit verkställas. I själva verket kan samma problem uppkomma även under hela fängelsetiden. Erfarenheten visar nämligen, att det ej sällan förekommer, att om en person införpassats för undergående av fängelsestraff, saköreslängdsutdrag — ofta i stort antal — beträffande honom ådömda böter från olika håll ankomma till fängelset eller länsstyrelsen för sammanslagning med förut förvandlade och till verkställighet i form av fängelse befordrade böter, och den möjligheten är i varje fall teoretiskt icke utesluten, att tillgång hos den bötfälde finnes till erläggande av en del av bötesbeloppen.

Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande anser alltså erforderligt, att lagutkastet, innan detsamma upphöjes till lag, fullständigas å sådant sätt, att för konkurrensfall av den art, Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande berört, klara regler givas, vilka undanröja de påtalade olägenheterna.'

Länsstyrelsen i Värmlands län förmäler:

'De principer, som följts i det föreliggande förslaget, synas Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande riktiga samt förslaget för övrigt vara i hög grad ägnat att undanröja de anmärkningar, vilka med fog framstälts mot bötesstraffen i dess nuvarande form och mot sättet för dessa bötesstraffs förvandling i frihetsstraff. Med hänsyn till vad därom i den lagutkastet åtföljande motiveringen uttalats, läser dock vara lämpligt, att den ifrågasatta reformen endast antages försöksvis och erhåller den begränsning, förslaget upptager. Kungl. Maj:ts Befallningshavande får fördenskull förorda förslaget, allenast att däri ingående bestämmelser om straffförvandling torde böra fullständigas till undanröjande av den tvekan, som i vissa fall kan uppstå vid bestämmelsernas tillämpning, då till verkställighet samtidigt förekomma flera dagsbötesstraff eller sådan straff och bötesstraff.'

Länsstyrelsen i Örebro län yttrar:

'Då förslaget till den nya lagen, såsom av motiveringen till utkastet närmare framgår, avser att vinna större jämnhet i tillämpningen av bötesstraffet än vad för närvarande är fallet, samt förslaget inskränker sig till att avse ådömande av bötesstraff enligt allmänna strafflagen, synes måhända mot förslaget ur rent principiell synpunkt någon befogad erinran icke kunna framställas. Givetvis kommer det emellertid för domstol och åklagare att medföra ej obetydligt ökat arbete samt för parter dessutom genom inställelser inför domstol, vilka efter förslagets genomförande ofta torde bliva erforderliga, om en tilltalad behörigen vill bevaka sina intressen, kostnader utöver bötesstraffet. Stadgandet i 3 § andra stycket av lagförslaget synes enligt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavandes mening vara i behov av förtydligande i så måtto att stadgandet jämväl bör innehålla uppgift om på vad sätt domstolen har att fastställa en tilltalads inkomst m. m. Särskilt gäller detta frågan om utredning av en tilltalads förmögenhet. Om icke fordran på den sekretess härutinnan, som hittills uppehållits genom gällande författningar om taxering, skall uppgivas, synes nämligen upplysning härom knappast kunna vinnas annorledes än genom den tilltalades egna uppgifter. Slutligen synes befogenhet möjligen böra tillerkännas tilltalad att, sedan domstol bestämt det belopp i penningar, som skall anses motsvara en dagsbot, föra särskild talan över domstols beslut härutinnan.'

Länsstyrelsen i Västmanlands län anför:

'Den i utkastet ifrågasatta uppdelningen av bötesdomen i två momenter, av vilka det ena skulle hänföra sig till förseelsens svårhet och det andra vara beroende av den straffskyldiges betalningsförmåga, finner befallningshavanden i princip riktig.

Beträffande verkställigheten av bötesstraffet innehåller utkastet icke något förslag om frist och avbetalning, ehuruval i motiveringen medgives, att sådana lättnader förekomma i praktiken och icke äro avsedda att genom nya lagbestämmelser förhindras. Befallningshavanden är oviss, huruvida vad som i motiveringen anförts såsom skäl för att icke nu föreslå lagbestämmelser i förevarande hänseende kan anses fullt bärande.'

Länsstyrelsen i Jämtlands län förmäler:

'Det svenska bötesstraffet, sådant det för närvarande är utformat, lider otvivelaktigt av en betydande ojämnhet, som försvagar straffets verkan inför det allmänna rättsmedvetandet. Uppenbarligen är det därför önskvärt, att en reform av bötesstraffet kan äga rum. Det synes dock Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande tvivelaktigt, huruvida en sådan partiell förändring, som i utkastet ifrågasättes, kan ske utan allt för stora olägenheter.

Enligt förslaget skulle det svenska rättssystemet komma att innefatta bötesstraff, fastställda efter tre olika metoder, ett i allmänna strafflagen (med tre undantag), där straffet bestämmes i dagsböter efter hänsyn till den sakfällades betalningsförmåga, ett i specialstraffrätten i allmänhet, där bötesskalans icke tager hänsyn till betalningsförmågan, och slutligen ett inom vissa delar av specialstraffrätten, där bötesskalans är så utmätt, att hänsyn till den dömdes förmögenhetsförhållanden kan tagas, dock utan att böterna bestämmas efter någon dagsbottariff. Denna olikhet i metoderna för de särskilda bötesstraffens anordning torde komma att medföra vissa svårigheter för domstolarna vid utmätningen av bötesstraff efter lagbud av olika karaktär. Men dessutom synes det vara sannolikt, att den i förslaget avsedda, nya metoden knappast kommer att uppfattas till hela sin innebörd av det allmänna rättsmedvetandet. Snarare är det antagligt, att man alltjämt kommer att bedöma brottsligheten

efter bötesbeloppet, även i de fall, då detta framkommer genom en beräkning av dagsböter. Redan inom själva strafflagens ram kunna i detta avseende iakttagas vissa variationer. Så t. ex. blir det nog begripligt, att ett bötesbelopp för överdådig framfart med automobil blir lägre för en fattig yrkeschaufför än för en förmögen privatbilist och att detta beror på en fullt befogad hänsyn till straffets olika verkningar. Men om t. ex. två i misshandel delaktiga eller, två som samtidigt dömas till straff för ärekränkning eller fylleri, få sig ådömda väsentligt skilda bötesbelopp, kommer skiljaktigheten sannolikt att uppfattas som uttryck för brottets mer eller mindre svåra karaktär. Det förefaller, som om det skulle vara lättare för rättsmedvetandet att uppfatta, att ett brott, som sammanhänger med den enskilda vinningslystnaden, straffas olika, allt efter den straffades förmögenhetsställning. Av denna art torde också de flesta brott vara, som i nyare författningar inom specialstraffrätten straffas efter en böteskala, som lämnar utrymme för hänsyn till den brottsliges förmögenhetsförhållanden. I varje fall torde det vara svårt för det icke kriminalistiskt skolade rättsmedvetandet att uppfatta en straffmätning efter växlande principer.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavandes uppfattning vore det därför att föredraga, om den reform av bötesstraffet, som är önskvärd och vilken säkerligen icke bör avvakta strafflagsreformen i dess helhet, kunde genomföras på en gång inom allmänna strafflagens och specialstraffrättens områden.

Beträffande förslagens detaljer får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande erinra om följande. Vid tillämpning av 4:1 strafflagen på brott, som faller under lagrum, där böter enligt förslaget skola bestämmas i dagsböter, och under författning, där annan bötestaxa gäller, läser väl den i strafflagen för närvarande utsatta böteskalan bliva avgörande för frågan, vilken straffsats som är den strängaste. För detta fall torde därför icke regeln i 2 § av förslaget, att dagsböterna skola 'träda i stället för' de i strafflagen utsatta böter, vara fullt riktig.

Enligt motiveringen till utkastet (sid. 7) skall det lämnas öppet för domstolarna att efter omständigheterna fästa skäligen avseende vid olikheten av betalningsförmågan, och meningen synes vara att domstolarna icke från början skulle helt tillämpa den nya metoden för bötesstraffets utmätande. Denna antydning förutsätter, att lagen skulle på olika tider tolkas olika. Möjligen kan man tänka sig en sådan övergångspraxis. Den formulering 3 § andra stycket erhållit synes emellertid närmast innebära, att domstolens fria prövning är begränsad till de omständigheter, som inverka på den sakfälldes betalningsförmåga.'

Länsstyrelsen i Västerbottens län yttrar:

'Utkastet avser införande i svensk rättsskipning av en ny princip vid utdömandet av straff för brott, som få sonas allenast med böter, vilken innebär, att domaren allt efter graden av brottslighet bestämmer ett visst dagsbotsantal och sedermera efter prövning av den dömdes betalningsförmåga fastställer ett visst belopp i penningar, som skall anses motsvara en dagsbot, samt slutligen med ledning av berörda antal och belopp utdömer böterna. Mot denna princip synes intet vara att erinra, ehuru väl det nog mången gång kommer att för domaren medföra svårigheter att erhålla materiel för bedömande av den sakfälldes betalningsförmåga. Ej heller torde något vara att erinra däremot att de sålunda föreslagna nya bestämmelserna tillämpas tills vidare endast inom den allmänna strafflagens område.

Vad däremot beträffar föreslagna bestämmelserna angående förvandling av ådömda böter till fängelse är det visserligen av behovet påkallat, att nu gällande bestämmelser i detta hänseende bliva föremål för omarbetning, så att minimum

höjes från nuvarande tre dagar. Dock synes den föreslagna skärpningen med ett minimum av förvandlingsstraffet till åtta dagars fängelse vara väl skarpt, helst nu gällande regler för förvandling av vissa böter enligt allmänna strafflagen och specialförfattningarna fortfarande skola tillämpas. För det allmänna rättsmedvetandet komme det att uppfattas som en orättvisa att bristande förmåga att gälda ett visst bötesbelopp komme att medföra åtta dagars fängelse under det att böter till samma belopp ådömda enligt till exempel 22 kapitlet 19 § strafflagen komme att förvandlas till allenast fyra dagars fängelse. Det synes därför Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande att minimum å förvandlingsstraffet bör sänkas till exempelvis sex dagar.'

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför:

'Då dagsbotsystemet i jämförelse med gällande regler för bötesstraffet innebär en påtaglig förbättring och öppnar möjlighet till ett rättvisare avvägande av straffet, samt systemet åtminstone i väsentliga delar synes kunna genomföras utan rubbning av strafflagen i övrigt, anser sig länsstyrelsen böra tillstyrka, att utkastet lägges till grund för lagstiftning i ämnet.

Då emellertid en reform på förevarande område uppenbarligen blir av rätt begränsad praktisk betydelse så länge hela specialstraffrätten lämnas orubbad, synes det länsstyrelsen kunna ifrågasättas, huruvida icke åtminstone de specialförfattningar, vilkas straffbestämmelser oftast komma till användning (t. ex. rusdrycks- och motorfordonslagstiftningen) borde med det snaraste underkastas en överarbetning i syfte att möjliggöra dagsbotsprincipens tillämpning även inom dessa delar av straffrätten.'

Fångvårdsstyrelsen utlåter sig:

'Genom det remitterade utkastets upphöjande till lag skulle vinnas en önskvärd möjlighet att giva bötesstraffet en jämnare verkan i det att detsamma, i högre grad än för närvarande, kunde göras något så när lika kännbart för personer i skilda ekonomiska inkomstlägen. Tillika kunde måhända den föreslagna höjningen av förvandlingsstraffets minimum från tre till åtta dagar något minska frestelsen för vissa bötesdömda att hellre taga förvandlingsstraff än betala bötesbeloppet. Det vore dock skäl att icke räkna mycket härpå, ty den, som icke låter inverka på sig av det nedsättande i frihetsstraffet, hur kort det än må vara, lär knappast taga intryck av några få dagars förhöjning av en i allt fall snart övergående fängelsevistelse.

En av de väsentligaste grunderna för det allmänna önskemålet att få en ny strafflag till stånd torde ha varit insikten om olämpligheten av de korta frihetsstraff, som den nuvarande strafflagen föranleder. För att minska användningen av dylika korta straff vore utan tvivel den verksammaste utvägen att ersätta dem med bötesstraff, under förutsättning nämligen, att dessa icke annat än undantagsvis behövde bli föremål för förvandling.

Om emellertid de i föreliggande utkast föreslagna åtgärderna anses böra genomföras utan det fullständigare omarbetande av strafflagen, som lär erfordras för bötesstraffets vidgade användning, finner dock styrelsen från sin synpunkt i hög grad önskvärt, att i samband med utkastets genomförande tillika vidtagas lagstiftningsåtgärder till underlättande av bötesbetalningen genom medgivande för den bötesdömda att, då något större antal dagsböter ådömts honom, erlægga böterna avbetalningsvis och med åtnjutande av viss frist. Ty eljest kan hända, att mången, som vid nuvarande lagstiftning skulle dömas till ett jämförelsevis ringa bötesbelopp och därför bemödade sig att betala detsamma, framdeles i följd av böternas utmätande efter de nya principerna såge sig ådömd ett så högt belopp, att han föredroge att 'avsitta' detsamma fram-

för att på en gång betala summan med anlåtande av alla kontanta medel, han kunde uppbringa.

Det kan befaras, att antalet personer, som av nämnda anledning bleve underkastade förvandlingsstraff, d. v. s. kortvarigt frihetsstraff, ökades i högre progression än antalet av sådana, som låte avskräcka sig av det höjda minimum för dylikt straff. Följden kunde i sådant fall bliva, att de kortvariga frihetsstraffens användning komme att ökas i stället för att minskas, såsom den nya lagstiftningen torde hava avsett. Ätminstone ligger det nära att tänka sig, att i följd av höjningen av förvandlingsstraffets minimum antalet förvandlingsfångar inom fängelserna för dag räknat måste ganska avsevärt ökas.

Styrelsen, som finner ordalagen i utkastets 3 § 2 stycke till innehållet fullt överensstämma med strafflagskommissionens den 20 februari 1923 avgivna förslag, 7 kap. 15 §, 2 stycket, första punkten, med tillägg i utkastet av orden 'efter fri prövning', antager, att domstolarna skola av utkastets bestämmelser anse sig förpliktade att fastställa en tilltalads dagsbot efter omständigheterna utan begränsning nedåt eller uppåt. *Kommissionen* har emellertid tillagt följande: 'Minsta dagsbot vare en krona. Högsta dagsbot vare ett tusen kronor, där ej i särskilda fall är stadgat, att dagsbot må sättas till högre belopp.' Det synes styrelsen av vikt att till förhindrande av de enligt styrelsens mening mycket avsevärda oegentligheter, som kunna befaras följa av en bristande begränsning av dagsbotens storlek, kommissionens begränsande bestämmelser upptagas i utkastet. Styrelsen skulle finna önskligt, att ytterligare tillades en föreskrift därom, att böternas penningbelopp dock icke i något fall finge understiga sammanlagt 5 kronor. Det kunde nämligen för den allmänna uppfattningen te sig såsom en onödighet att sätta indrivningsapparaten i gång för en mindre summa.'

Landsfogden i Kronobergs län Emil Wilner anför i ett till länsstyrelsen i länet översänt yttrande:

'Det är givetvis ett berättigat önskemål, att bötesstraffet, sådant det för närvarande förekommer i vårt land, kunde reformeras därhän, att detsamma, såsom det i motiveringen till föreliggande utkast uttryckes, mera anpassade sig till den dömdes betalningsförmåga och därigenom medgäve att låta samma förseelse följas av tillnärmelsevis samma lidande för den dömda. Mot förslaget att i sådant syfte i vår böteslagstiftning upptaga dagsbotssystemet kan sålunda från sådan synpunkt enligt min mening icke vara något att erinra. Dock lär det, såsom erfarenheten visar, ingalunda vara främmande för våra domstolar att redan nu och även i fråga om brott mot allmänna strafflagen vid straffmätningen taga hänsyn till brottslingens förmögenhets- och inkomstförhållanden eller sociala ställning i allmänhet. Man kan dock medgiva, att ett dylikt förfarande icke har något direkt stöd i vår lagstiftning, vilken nog i stället torde förutsätta, att bötesstraffet skall fastställas helt och hållet efter rent objektiva grunder. Enligt min uppfattning skulle emellertid ett klart legaliserande av domstolarnas berörda förfaringssätt vara ett betydligt föredraga framför upptagande av dagsbotsprincipen. Mot en dylik utväg för avhjälpande av bristerna i vårt bötesstraffsystem anmärkes i utkastets motivering, att även om det därigenom möjliggöres för domaren att komma till ett någorlunda rättvist resultat vid utsättandet av bötesbeloppet, bleve likväl den allmänpreventiva verkan mycket otillfredsställande, eftersom domen icke gäve något som helst besked om huru svårt domaren ansett brottet vara, samt att fastnåra det höga bötesbeloppet i och för sig nästan cundvikligen komme att väcka föreställningen om en relativt svår och det låga bötesbeloppet om en relativt lindrig förseelse, ehuru kanske i verkligheten förhållandet varit omvänt. Sistuämnda anmärk-

ning torde lika fullt gälla tillämpningen av dagsbotssystemet, och vad angår bestraffningens allmänpreventiva verkan torde någon skillnad till följd av det ena eller andra systemets tillämpning knappast kunna bliva påvisbar i verkligheten.

Å andra sidan synes en tillfredsställande lösning av de frågor, som inneslutas av upptagandet av dagsbotsprincipen i lagstiftningen, erbjuda icke ringa svårigheter. Från åklagaresynpunkt torde detta framförallt gälla den tydligen närmast på åklagaren ankommande uppgiften att förebbringa en för domstolen och för övrigt även för den tilltalade acceptabel utredning om den tilltalades betalningsförmåga. Den senare torde givetvis alltid komma att ställa sig i opposition mot åklagarens tämligen naturliga strävan att få straffet utmätt så högt som möjligt. Det synes sålunda antagligt, att arbetet med förebbringande av berörda utredning komme att för åklagaren bliva både krävande och tidsödande. Uppskov med målets handläggning inför domstolen torde i talrika fall bliva erforderliga i och för utredningen, vilket i sin ordning komme att medföra arbetsökning även för domstolarna. I motiveringen till utkastet framhålles visserligen med hänvisning till erfarenhet från Finland, att den förmodade svårigheten för domstolen att bilda sig en mening om den tilltalades betalningsförmåga icke gjort sig märkbar. Detta lär dock väsentligen kunna tillskrivas den i Finland synnerligen modifierade tillämpningen av systemet. Det upplyses härom, att i Finland vid bestämmande av dagsbotsbeloppet i allmänhet tillginge så, att där den sakfällde intager en viss medelställning i fråga om betalningsförmåga, sättes dagsbeloppet till 10 à 15 mark, och att man går däröver eller därunder endast där betalningsförmågan mera markerat skiljer sig från denna medelnivå. En dylik tillämpning av systemet synes mig emellertid nästan innebära ett uppgivande av själva grundprincipen i detsamma, och lär man lika bra kunna ernå den eftersträfvade rättvisan i avseende å bötesstraffets utmätande på det sätt, som enligt vad ovan framhållits redan användes av domstolarna här i riket.

För min del anser jag sålunda några mera bärande skäl för den föreslagna lagstiftningens genomförande här i riket icke föreligga.

Med anledning av de inkomna utlåtandena ber jag, under hänvisning jämväl till vad jag tidigare yttrat, att beträffande vissa av de framställda erinringarna få anföra följande.

Beträffande först omfånget av dagsbotsprincipens tillämpning har i vissa av de inkomna utlåtandena framhållits svårigheten att låta principen bliva tillämplig blott inom den allmänna strafflagens område. Jag inser till fullo denna svårighet, men finner av skäl, som jag tidigare anført, icke möjligt att vid en partiell reform utsträcka principens användning till specialstraffrätten. Det motsatsförhållande i fråga om bötesstraffs utmätande, som härigenom kan synas uppkomma mellan den allmänna straffrättens och specialstraffrättens områden, torde kunna väsentligt mildras, därest domaren vid utmätande av bötesstraff enligt speciallag toge så stor hänsyn till den dömdes betalningsförmåga, som den föreliggande straffskalan medgäve. För att en dylik rättstillämpning emellertid måtte bliva så vitt möjligt säkerställd har jag funnit erforderligt, att i lag uttryckligen fastslås, att domstolen i fall, varom nu är fråga, skall, vid bötesstraffs utmätande, fästa skäligen avseende vid den dömdes betalningsförmåga. En liknande ståndpunkt intaga de två danska strafflagsförslagen av 1923 och 1924, vilka båda föreskriva, att i de

fall då böterna icke utdömas såsom dagsböter — något som enligt förslagen kan inträffa på specialstraffrättens område — dock vid bötesbeloppets fastställande särskild hänsyn skall tagas till brottslingens betalningsförmåga. På nu anförda grunder har jag låtit inom departementet utarbeta det förslag till *lag angående bestämmande av böter i vissa fall*, vilket finnes såsom bilaga 3 fogat vid detta protokoll. Beträffande innehållet i nämnda förslag torde böra anmärkas, att av det använda uttrycket 'utmätande av bötesstraff' lär framgå, att lagen ej är tillämplig i fall, då straffet i den förekommande lagen eller författningen är fastställt till fixt belopp. Utan särskilt stadgande torde vara uppenbart, att domaren vid straffets utmätande ej äger gå utom den fastställda strafflatituden.

Beträffande grunderna för dagsbotsbeloppets bestämmande har i några av de inkomna utlåtandena ansetts vara nödigt, att anvisning lämnades rörande de källor, som borde anlitas för nämnda bestämmande. Då beloppet skall fastställas med hänsyn till alla å den sakfälldes betalningsförmåga inverkan omständigheter, har det icke synts mig vara erforderligt att i lagen särskilt angives, vilka källor domstolen härför bör anlita. I allmänhet torde det giva sig själv, vilka källor i det föreliggande fallet böra komma till användning. Den ofta befarade svårigheten att rättvist bestämma dagsbotens belopp tror jag vara i viss mån överdriven. Efter någon tids tillämpning av dagsbots-systemet kommer säkerligen, såsom den svenska strafflagskommissionen i sina motiv framhåller, en viss likformighet att utbilda sig så, att för det stora flertalet personer i samma levnadsställning dagsboten kommer att bestämmas till samma belopp. Ett dylikt förfarande är, enligt min uppfattning, fullt förenligt med dagsbotsprincipens mening och syfte, men får naturligtvis icke, såsom strafflagskommissionen jämväl erinrar, drivas därhän, att en uppskattning efter individuella grunder underlåtes även i fall, som i högre grad avviker från de normala.

Länsstyrelsen i Jönköpings län och fängvårdsstyrelsen hava uttryckt den åsikten, att dagsbotens belopp bör begränsas på sätt den svenska strafflagskommissionen föreslagit, d. v. s. med ett minimum av en krona och ett maximum av 1,000 kronor. Jag kan ej biträda denna ståndpunkt. Fastställandet av en minimigräns medför den olägenheten, att för vissa fall domaren kan bli nödsakad att ådöma böter, som enligt hans uppfattning knappast skola kunna gäldas. Visserligen kan ett minimibelopp av en krona ej synas oöverkomligt, men under vissa förhållanden, särskilt under tider av arbetslöshet, kan även detta belopp vid något högre antal dagsböter medföra, att böterna icke kunna betalas, utan bötesstraffet måste förvandlas till fängelse. En begränsning av dagsbotens maximum åter är olämplig av det skäl, att den lätt kan få den verkan, att dagsbotsbeloppet för mycket egaliseras i fråga om de förmögnaste, så att bötesstraffet endast i fråga om mindre bemedlade bötesdöme i nämnvärd grad proportionaliseras till betalningsförmågan.

Fängvårdsstyrelsen har därjämte uttalat, att styrelsen funne önskligt, att föreskrift meddelades därom, att böternas penningbelopp icke i något fall finge understiga 5 kronor. Såsom skäl härför framhåller styrelsen, att det för den

allmänna uppfattningen kunde te sig såsom en onödighet att sätta indrivningsapparaten i gång för en mindre summa. Detta skäl kan visserligen vara i viss mån berättigat, men det torde dock icke vara av den betydelse, att det påkallar en så stark avvikelse från dagsbotsprincipen, som den ifrågasatta föreskriften onekligen måste anses innebära. En dylik föreskrift kan dessutom leda till en onödig straffskärpning. Föreligga till samtidigt bedömande flera brott, och anses vart och ett av dem böra betinga ett straff av en dagsbot, måste, ändock att den brottslige är fullkomligt obemedlad, utdömas ett bötesbelopp, som ej får understiga brottens antal multiplicerat med 5.

I några av de avgivna utlåtandena har uttalats den åsikten, att det i utkastet föreslagna maximum för förvandlingsstraffet, 8 dagars fängelse, vore för högt. Jag kan icke dela denna uppfattning. Visserligen är skillnaden mellan nämnda minimum och minimum för det nuvarande förvandlingsstraffet, tre dagars fängelse, ganska betydande. Men enligt min mening är sistnämnda minimum för lågt, och att jag ej velat föreslå en höjning därav, beror allenast därpå, att jag ansett försiktigheten bjuda, att nu så litet som möjligt rubba den bestående ordningen. Utmätes bötesstraffet efter den dömdes betalningsförmåga, måste underlåtenhet att betala böterna i regel bero, icke på bristande betalningsförmåga utan på bristande vilja att betala. För att denna bristande vilja skall kunna effektivt bekämpas kräves oundgängligen ett högt minimum för förvandlingsstraffet. Denna reflexion är icke på samma sätt tillämplig i fråga om böter, som icke utdömas såsom dagsböter och där straffet således icke i samma grad får förutsättas rätta sig efter den dömdes betalningsförmåga.

Överhuvud torde, då två skilda bötesystem med olika förvandlingsbestämmelser skola tillämpas vid sidan av varandra, icke kunna undgås, att vissa inkonsekvenser och oegentligheter kunna yppas vid straffverkställigheten. De anmärkningar, som härutinnan framkommit, kunna vara fullt befogade, men de anmärkta olägenheterna lära icke kunna undgås vid en partiell reform av ifrågavarande slag.

Av överståthållarämbetet har påpekats, att i utkastet saknades föreskrift om huru vid dömande skall förfaras, då en handling innefattar brott mot såväl allmänna strafflagen som en speciallag. För det fall att en handling innefattar flera brott eller ock brott, som i olika avseenden är belagt med straff, stadgas i 4 kap. 1 § strafflagen, att, om straffet å ettdera brottet är svårare än annat, då skall det svåraste straffet ådömas, och att, om vartdera brottet är belagt med samma straff, detta straff skall ådömas, samt att i båda fallen brott, för vilket särskilt straff ej ådömes, skall betraktas såsom försvärande omständighet. Vilken straffsats, som skall komma till användning, beror således på brottens svårhet, då ju denna uttryckes genom de för brotten bestämde straffsatterna. Genom de nu föreslagna bestämmelserna skulle någon ändring ej ske i graderingen av strafflagsbrottens svårhet. Tvärtom skulle strafflagens böteslatituder kvarstå oförändrade och ligga till grund för bestämmandet av dagsbotssskalorna, vilka ju åter just avse att utmärka brotten svårhetsgrad. Det kan emellertid icke bestridas, att böternas ersättande

med dagsböter understundom kan leda till oegentligheter i nu avsedda fall. Är sålunda t. ex. brottet mot speciallagen belagt med högst 1,000 kronors böter och strafflagsbrottet med högst 500 kronors böter, skall straffet hämtas från speciallagen och således ej bestämmas i dagsböter. Detta medför tydligen, att om brottslingen är en person i goda ekonomiska omständigheter, han skulle kunna komma undan med ett lägre bötesbelopp, än om strafflagsbrottets straffsats komme till användning och möjlighet således funnits att vid bötesbeloppets utmätande fästa behörigt avseende vid hans betalningsförmåga. Denna oegentlighet skulle visserligen kunna undgås, om man föreskreve, att det straff skulle anses strängast, som i det föreliggande fallet medgäve utdömande av det högsta bötesbeloppet. Härigenom skulle i det anförda exemplet strafflagsbrottets straffsats komma till användning, då ju straffets bestämmande i dagsböter skulle kunna medföra ådömande av ett högre bötesbelopp, än om straffet skolat hämtas från speciallagens straffsats. Men även en dylik anordning kan visa sig otillfredsställande. Skulle nämligen den dömda av något skäl icke kunna betala böterna och dessa således måste förvandlas till fängelse, erhåller han på grund av olikheten mellan de två bötesystemens förvandlingsbestämmelser ett lindrigare fängelsestraff, än som skulle ha inträtt, därest speciallagens straffsats fått komma till användning. Att helt undgå oegentligheter i nu avsedda fall låter sig näppeligen göra. Även med nuvarande system kunna för övrigt liknande oegentligheter yppa sig. Är sålunda t. ex. strafflagsbrottets straffsats fängelse och böter men straffsatsen i speciallagen allenast böter, högst 1,000 kronor, kommer strafflagens straffsats till användning. Befinnes då i det föreliggande fallet, att straffet bör bestämmas till böter, kunna dessa ej ådömas till högre belopp än femhundra kronor, ehuru, om den andra straffsatsen fått användas, bötesbeloppet kanske ansetts böra bestämmas till högre belopp.

Den oegentlighet, som, enligt vad nyss berörts, skulle kunna uppkomma därav, att straffet för det svårare brottet ej kan bestämmas i dagsböter, skulle tydligen mildras, därest, på sätt jag tidigare anført, uttryckligen stadgades, att vid utmätande av bötesstraff enligt speciallag skäligt avseende skall fästas vid den sakfälldes betalningsförmåga. I varje fall torde ifrågavarande oegentlighet icke vara av någon större praktisk betydelse, då speciallagarna ofta innehålla bestämmelse, som utesluter tillämpning av den i 4 kap. 1 § strafflagen givna bestraffningsregeln.

Det remitterade utkastet har inom justitiedepartementet undergått en överarbetning, som givit till resultat det vid detta protokoll såsom bilaga 1 följande förslag till lag om dagsböter. Då de föreslagna bestämmelserna icke skulle upphäva något stadgande i strafflagen, har jag ansett det vara ur teknisk synpunkt lämpligast, att de sammanfattas i en särskild lag och ej inarbetas i strafflagen. De skiljaktigheter, som förefinnas mellan utkastet och lagförslaget torde icke påkalla vidare motivering.

Utkastet upptog ej någon bestämmelse om medgivande av frist vid böters betalande eller dessas erläggande avbetalningsvis. Att så ej skedde, berodde därpå, att det ansågs lämpligast och försiktigast att ej rubba bestående för-

hållanden i vidare mån än som vore oundgängligt för dagsbotsprincipens införande. Och då av inhämtade upplysningar framgick, att redan nu under hand i icke ringa utsträckning dylika lättnader för den bötfällda brukade medgivas, ansågs skäl föreligga för den uppfattning, att med ett legaliserande av denna praxis skulle kunna anstå till genomförandet av en allmän strafflagsreform. Med hänsyn särskilt till vad fångvårdsstyrelsen i sitt utlåtande anfört finner jag emellertid önskvärt, att sådana lättnader redan nu i viss utsträckning regleras i lag. Härvid måste man emellertid framgå med största försiktighet, ty lagstadgade frister och avbetalningar välla bland annat lätt, att de även eljest inveklade bestraffningsreglerna vid sammanträffande av brott bliva än mera komplicerade. Utan någon olägenhet härutinnan torde dock kunna i lag medgivas domstol befogenhet att, där domstolen finner sådant vara av omständigheterna påkallat, medgiva den bötfällda viss frist. Bestämmas denna frist till högst sex månader, synes behov av frist kunna behörigen beaktas vid såväl lägre som högre bötesbelopp. Ej heller torde det möta några betänkligheter att medgiva bötfälld, som kommit i åtnjutande av dylik frist, att inom densamma erlægga böterna avbetalningsvis. Nu angivna lättnader böra utsträckas till hela bötesområdet. Det torde för övrigt näppeligen kunna anföras något skäl, varför desamma skulle medgivas allenast vid bötesstraff, som utdömas enligt dagsbotsprincipen. En dylik inskränkning skulle dessutom kunna medföra praktiska olägenheter. Hade någon t. ex. ådömts dels ett bötesstraff enligt strafflagen och dels ett bötesstraff enligt en speciallag samt erhållit frist med avseende å förstnämnda straff, skulle detta kunna medföra, att vid eventuell förvandling av straffen dessa icke kunde samtidigt förvandlas och att förvandlingsstraffen följaktligen icke förekomme till samtidig verkställighet. Den för samtidig verkställighet av dylika straff föreslagna bestämmelsen, att sammanlagda fängelsetiden ej finge sättas högre än till sextio dagar, skulle följaktligen icke kunna tillämpas. Den medgivna fristen skulle således kunna medföra, att fängelsetiden bleve längre, än om frist icke åtnjutits.

Befogenheten att medgiva frist bör, såsom jag nyss nämnde, tillkomma domstolen. Det skulle visserligen kunna ifrågasättas, huruvida icke sagda befogenhet lämpligare borde överlämnas till den exekutiva myndigheten, särskilt med hänsyn därtill, att behovet av frist kanske ej yppas förrän på exekutionsstadiet. I överensstämmelse med strafflagskommissionen och de senare danska strafflagsförslagen anser jag emellertid, att frågan om frist skall bedömas av domstolen. Härför talar framför allt, att domstolen är den myndighet, som måste antagas äga bästa kännedom om de förhållanden, vilka kunna påkalla frist.

Hava böterna erlagts delvis, men skall bötesstraffet sedermera på grund därav, att böterna icke till fulla guldits, förvandlas till fängelse, uppstår frågan, huru skall förfaras med det redan inbetalda bötesbeloppet. Vid en generell strafflagsreform torde detta spørsmål böra lösas på det sätt, att förvandling äger rum allenast beträffande de böter, som icke guldits. Att i samband med nu ifrågasatta begränsade reform göra ändring i den gällande principen, att böter skola antingen till fulla gäldas eller också i sin helhet förvandlas till

fängelse, synes emellertid icke böra ske med hänsyn till de omfattande förändringar i lagstiftningen, en dylik ändring måste medföra. Då nyssnämnda utväg således icke kan komma till användning, anser jag det vara med rättvisa och billighet mest förenligt, att den bötfällda berättigas återfå vad han av böterna inbetalat.

Inom justitiedepartementet har, i anslutning till vad jag senast anfört, utarbetats ett förslag till *lag om frist vid erläggande av böter*, vilket förslag såsom bilaga 2 är fogat vid detta protokoll. Erforderliga bestämmelser i fråga om böters gäldande avbetalningsvis torde böra införas i förordningen den 14 december 1917 angående indrivning och redovisning av böter. Att nämnda bestämmelser sålunda meddelas av Kungl. Maj:t i administrativ väg, torde icke kunna möta några betänkligheter, då avbetalning av böter i den ordning, jag förut antytt, endast innebär en modifikation av gällande bestämmelser rörande indrivning av böter och dylika bestämmelser hittills utfärdats i administrativ väg. Dagsbotssystemets genomförande påkallar även i övrigt vissa ändringar i nyssnämnda förordning.

Av förslaget till lag om frist vid erläggande av böter framgår, att frist skall kunna meddelas allenast i mål, som avdömes av domstol. Stadgandet skulle således ej bliva tillämpligt, då bötesstraffet ådömes av annan ämbetsmyndighet. Vid prövning, huruvida frist bör medgivas, har domstolen givetvis att taga hänsyn ej blott till behovet av frist utan jämväl därtill, huruvida den sakfällde äger sådana kvalifikationer, att frist utan fara för straffverkställigheten bör kunna ifrågakomma. Då bötesbeslut i allmänhet icke kunna verkställas, innan de vunnit laga kraft, och skyldigheten att erlægga böterna således i regel icke inträder dessförinnan, har jag ansett, att frist skall räknas från den dag, bötesbeslutet vunnit laga kraft. Detta har i förslaget uttryckts så, att fristen skall räknas 'från den dag, domen i fråga om bötesstraffet vinner laga kraft'. Överklagas domen allenast i annan del, börjar fristen sålunda ändock att löpa från nämnda dag. Har frist medgivits, kan bötesbeslutet tydligen icke verkställas, förr än fristen utlupit, och detta oavsett huruvida enligt särskilda bestämmelser (Promulgationslagen till rättegångsbalken den 14 juni 1901, § 6 st. 1 samt förordningen den 30 april 1844 ang. förändrade föreskrifter i avseende på fullföljd av polismål, § 2) bötesbeslutet eljest kunnat verkställas utan hinder av att detsamma icke vunnit laga kraft.»

Föredraganden uppläser härefter omförmälda lagförslag, nämligen förslag till

- 1) *lag om dagsböter;*
- 2) *lag angående frist vid böters erläggande; och*
- 3) *lag angående bestämmande av böter i vissa fall;*

samt hemställer, att lagrådets yttrande över förslagen måtte för det i 87 § regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställa bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet

H. Stefenson.

Förslag
till
Lag
om dagsböter.

Häri genom förordnas, att utan hinder av vad i strafflagen finnes stadgat häremot stridande skall gälla som följer:

1 §.

Vid ådömande av bötesstraff enligt strafflagen skall straffet bestämmas i dagsböter på sätt nedan sägs.

Vad nu stadgats skall icke äga tillämpning i fråga om straff, som ådömes efter 22 kap. 19 § första stycket eller 20 § strafflagen eller bestämmas enligt 25 kap. 21 § första punkten samma lag.

2 §.

Bötesstraffet bestämmas i visst antal dagsböter enligt en skala, vari antalet dagsböter, i förhållande till de i strafflagen för varje fall utsatta böter, utgör en femtedel, så att en dagsbot svarar mot fem riksdaler, två dagsböter svara mot tio riksdaler, och så vidare.

3 §.

Med hänsyn till den sakfälldes inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och andra på hans betalningsförmåga inverkan omständigheter fastställer domstolen efter fri prövning tillika visst belopp i penningar, som skall för honom anses utgöra en dagsbot.

Antalet dagsböter bestämmas efter brottets svårhet.

Efter dagsböternas antal och det för varje dagsbot fastställda beloppet ådömas böterna i penningar.

4 §.

Erläggas icke böterna och finnes den bötfällda sakna tillgång till deras fulla gäldande, skall bötesstraffet förvandlas till fängelse.

Vid sådan förvandling svarar ett antal dagsböter, icke överstigande trettio två, mot åtta dagars fängelse, ett antal dagsböter, överstigande trettio två men

icke överstigande trettiosex, mot nio dagars fängelse samt därefter varje påbörjat antal av fyra dagsböter mot ytterligare en dags fängelse, så att

ett dagsbotsantal icke överstigande 32 svarar mot	8 dagars fängelse
» däröver till och med 36 »	» 9 »
» » » 40 »	» 10 »
» » » 44 »	» 11 »

O. S. V.

5 §.

Skola dagsböter förvandlas, som äro ålagda genom flera domar, varde den förvandling gjord efter sammanräknade antalet dagsböter, på sätt i 4 § sägs, därvid iakttages, att fängelsestraffet ej må sättas över sextio dagar. Har någon del av dagsböterna redan blivit förvandlad till fängelsestraff, vare den förvandling förfallen och förvandling av samtliga dagsböterna verkställd, såsom nu är nämnt. Lag samma vare, om till verkställighet på en gång förekomma särskilda fängelsestraff, vartill dagsböter förvandlats.

6 §.

Förekomma på en gång till verkställighet fängelsestraff, vartill dagsböter förvandlats, och fängelsestraff, vartill andra böter förvandlats, skola straffen sammanläggas och därvid iakttagas, att sammanlagda fängelsestraffet ej må sättas över sextio dagar.

7 §.

Om förvandling av bötesstraff enligt denna lag förordnar Konungens befallningshavande, där ej för särskilt fall finnes annorlunda stadgat.

8 §.

Är någon, som gjort sig skyldig till fängelse eller straffarbete på viss tid, tillika förfallen till dagsböter och saknar han tillgång till böternas fulla gäldande, då skall det mot dagsböterna enligt 4 § svarande fängelsestraff, under iakttagande av de i 4 kap. 5 och 6 §§ strafflagen stadgade grunder, med övriga straffet förenas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1928, men skall ej äga tillämpning med avseende å straff för brott, som begåtts före sagda dag.

Förslag
till
Lag
angående frist vid böters erläggande.

Utan hinder av vad som finnes stadgat häremot stridande förordnas som följer:

Varder någon av domstol dömd till böter, må domstolen kunna med avseende å böternas erläggande bevilja frist av högst sex månader, räknat från den dag, utslaget i fråga om bötesstraffet vinner laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1928.

Bil. 3.

F ö r s l a g

till

L a g

angående bestämmande av böter i vissa fall.

Härigenom förordnas som följer:

Vid utmätande av bötesstraff, som ej är att bestämma i dagsböter, skall skäligen avseende fästas vid den sakfälldes betalningsförmåga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1928.

U t k a s t
till
L a g
**om vissa bötesstraffs bestämmande i dagsböter och sådana böters
förvandling.**

Häri genom förordnas, att utan hinder av vad i 2 kap. strafflagen finnes stadgat häremot stridande skall gälla som följer:

1 §.

Vid ådömande av bötesstraff enligt allmänna strafflagen skall straffet bestämmas i dagsböter på sätt nedan stadgas.

Vad nu stadgats skall icke äga tillämpning i fråga om straff, som ådömes efter 22 kap. 19 § första stycket eller 20 § eller 25 kap. 21 § första punkten, allt strafflagen.

2 §.

I stället för de i strafflagen för varje fall utsatta böter skola tråda dagsböter enligt en skala, vari antalet dagsböter utgör en femtedel av böternas belopp, så att en dagsbot svarar mot fem riksdaler, två dagsböter svara mot tio riksdaler, och så vidare.

3 §.

Bötesstraffet skall efter brottets beskaffenhet bestämmas i visst antal dagsböter.

Med hänsyn till den sakfälldes inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och andra på hans betalningsförmåga inverkan omständigheter fastställer domstolen efter fri prövning tillika visst belopp i penningar, som skall anses motsvara en dagsbot.

Efter dagsböternas antal och det för varje dagsbot fastställda beloppet ådömas böterna i penningar.

4 §.

Saknas hos den, som blivit fälld till böter, tillgång till deras fulla gäldande, skola böterna förvandlas till fängelse.

Vid sådan förvandling svarar ett antal dagsböter icke överstigande trettio två mot åtta dagars fängelse, ett antal dagsböter överstigande trettio två men icke

överstigande trettiosex mot nio dagars fängelse samt varje följande tal av fyra dagsböter mot ytterligare en dags fängelse, så att

ett dagsbotsantal icke överstigande 32 svarar mot	8 dagars fängelse
» däröver till och med 36 »	» 9 »
» » » 40 »	» 10 »
» » » 44 »	» 11 »

O. S. V.

5 §.

Skola dagsböter förvandlas, som genom flera domar äro ålagda, varde den förvandling gjord efter sammanräknade antalet dagsböter, på sätt i 4 § sägs, därvid iakttages, att fängelsestraffet ej må sättas över sextio dagar.

Har någon del av dagsböterna redan blivit till fängelsestraff förvandlad, vare den förvandling förfallen och förvandling av samtliga dagsböterna verkställd, såsom nu är nämnt. Lag samma vare, om till verkställighet på en gång förekomma särskilda fängelsestraff, vartill dagsböter förvandlats.

6 §.

Förekommer till verkställighet fängelsestraff, vartill dagsböter förvandlats, samtidigt med fängelsestraff, vartill andra böter förvandlats, skola straffen sammanläggas och därvid iakttagas, att sammanlagda fängelsetiden ej sättas högre än sextio dagar.

Protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 21 februari 1927.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet VON SETH,
justitierådet WEDBERG,
regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA,
justitierådet ALEXANDERSON.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 januari 1927, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättade förslag till

- 1) *lag om dagsböter;*
- 2) *lag angående frist vid böters erläggande; och*
- 3) *lag angående bestämmande av böter i vissa fall.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av revisionssekreteraren Gustaf Wilhelm Masreliez.

Förslagen föranledde följande yttranden.

Förslagen i allmänhet.

Justitierådet Alexanderson:

Dagsbotsystemet, sådant det utformats under förarbetena till en allmän straffrättsreform, är tänkt såsom en integrerande del av ett grundligt omdanad straffsystem. I detta skick skall det omfatta ej allenast bötesbrott under allmänna strafflagen utan ock dem som straffbeläggas i andra lagar och författningar (»specialstraffrätten»). Å andra sidan skulle egentliga polisförseelser — vilkas beivran med böter icke längre skulle vara att uppfatta såsom *straff* — utsöndras och förbliva oberörda av dagsbotsystemet; detta oberoende av om dylik förseelse för närvarande straffbelägges i speciallag eller i allmänna strafflagen. Såsom ett viktigt exempel på polisförseelse av sistnämnda slag har av systemets upphovsman, den nuvarande departementschefen, nämnts fylleriförseelsen.

Skulle alltså enligt den stora reformplanen dagsbotprincipen tillämpas över det egentliga bötesstraffets hela område, är vidare att märka att åt detta straff är, på frihetsstraffets bekostnad, tilltänkt en vida viktigare och mera omfattande funktion inom straffsystemet än det för närvarande äger. Ett väsent-

ligt drag i strafflagskommissionens förslag är nämligen misstron till de kortare frihetsstraffens värde och övertygelsen att penningstraff skall, om det rätt anordnas, visa sig vara en såväl ur rättvisans synpunkt som i fråga om effektivitet vid brottslighetens bekämpande vida värdefullare straffform än tidigare antagits. I enlighet med denna uppfattning får enligt förslaget frihetsstraff ej omedelbart ådömas för kortare tid än tre månader och böter ej förvandlas till kortare fängelsestid än tjugu dagar. Huru den förra av dessa regler skulle verka i tillämpningen undandraget sig naturligtvis något säkrare bedömande; men med stöd av de offentliggjorda förberedande utkastet till lagtext om tillgrepps- och misshandelsbrott måste dock antagas att en avsevärt ökad användning av de högre bötessatserna å personer i mycket svaga ekonomiska villkor bleve en följd. Skall ej utbytet av straffform bliva en lag på papperet, måste således den norm, enligt vilken bötesbeloppet bestämmes, vara så beskaffad att även en bötessats, som är uttryck för ett skarpt ogillande av gärningen och utgör ett verkligt kännbart straff, dock är avpassad, såvitt möjligt, efter vad den dömda är mäktig att bära av penninguppföring. Än mera uppenbart är att det höga minimum för förvandlingsstraff, för att icke verka dels i rak strid mot det avsedda syftet med omläggningen av straffsystemet och dels till betänklig social orättvisa, kräver ett liknande komplement. Dagsbotsystemet åsyftar att utgöra detta komplement. Det skall tjäna som medel att å ena sidan giva ett klart uttryck åt graden av det ogillande varmed samhället reagerar mot den brottsliga gärningen och å andra sidan tillmäta penningbotens belopp med tagen hänsyn till den dömdes ekonomiska möjligheter. Vid dess tillämpning inom en reformerad straffrätt skall domaren vara helt frigjord från inflytandet av den nuvarande bötes-skalan med dess fixa penningtaxor. Som resultat av det hela framstår bötesstraffet i en helt förändrad gestalt, med ny problemställning bl. a. i fråga om lämplig normallatitud vid straffmätningen och med nya krav på anordnandet av verkställigheten, till möjliggörande och framtvingande av att penningboten verkligen varder erlagd.

Det hopp, man vill ställa till dagsbotsystemet såsom ett verktyg till brottslighetens bekämpande, måste tydligen i allt väsentligt hänföra sig till dess funktion inom detta nya straffsystem. Det föreliggande förslaget avser emellertid dess apterande på det straffsystem, som är den gällande allmänna strafflagens. Den betydelse det därvid kan erhålla är väl endast i ringa mån av kriminalsociologisk art, utan hänför sig till dess egenskap att bättre än det nuvarande realisera rättskravet att åt grundsatsen »likhet inför lagen» gives en reell, icke en blott formell innebörd. Det är också denna synpunkt, som betonas i remissprotokollet. Vid sidan härav torde ock varit avsett att genom den föreslagna lagen anställa — om uttrycket tillåtes — ett experiment i begränsad skala såsom en förberedelse till den större reformen. Denna tanke får väl anses hava utgjort en kraftigt medverkande anledning till att man icke velat i sakens nuvarande läge åtnöjas med att för straffrätten i dess helhet giva en föreskrift om skäligen avseende vid den bötfulldes betalningsförmåga, sådan som nu beträffande specialstraffrätten föreslås.

Om nyttan och vådorna med ett dylikt experiment kunna helt naturligt meningarna vara mycket delade. För den som, med erkännande åt kravet på en viss proportionalisering av böterna, likväl betraktar den specifika anordningen med dagsböter såsom ett missgrepp, måste det te sig som ett invikande på en skadlig avväg. För den åter, som i likhet med mig är böjd att uppskatta anordningen i fråga såsom en utväg att giva såväl den formella som den reella likheten inför lag den plats, dem båda vederbör, ställer sig frågan mera invecklad. Den beteckning av experiment, jag tillåtit mig giva den föreslagna lagen, innebär från min synpunkt intet nedsättande. Straffsystemet över huvud, hos oss som på andra håll, befinner sig sedan länge i ett experimenterandets stadium. Reformrörelserna inom kriminalrätten ha av gammalt blott i ringa mån berört frågan om brottsbestämningen; uppfattningen därutinnan håller sig märkligen stabil, om man från ser enstaka områden såsom religions- och sedlighetsbrotten och om man håller åsido spörsmålen om den rätta behandlingen — med straff eller andra reaktionsmedel — av sådana företeelser som ungdomskriminalitet, arbetskygghet och abnormitet. Endast skenbart tala de förekommande omgrupperingarna av strafflagens brottstyper och gränsförskjutningarna dem emellan mot detta omdöme. Ty dessa åtgärders innebörd och syfte är i stort sett jämkning i straffsystemet. På detta sistnämnda område härskar däremot sedan länge en permanent oro och trevan. Det förhåller sig här icke som på andra rättslivets områden, att man kan blicka tillbaka på och hämta positiv ledning av ett äldre rättstillstånd, som, om ock nu föråldrat, dock en gång varit för sina förhållanden rätt lyckligt avpassat. Ett tillfredsställande straffsystem har utan tvivel aldrig funnits och skall mänskligt att döma tyvärr aldrig uppstå. Om emellertid känslan av betänklig ofullkomlighet under de senaste mansåldrarna stegrats, synes även detta ganska naturligt. Ty å ena sidan ha anspråken stigit. Parollen: »straffa brottslingen, ej brottet» innebär i och för sig ett ökat krav på individualisering ej blott i förbättringsbehandlingen, där sådan ifrågakommer, utan ock i strafflidandet. Men å andra sidan har en mängd tidigare använda straffformer måst utmönstras såsom odugliga. Kvar stå i den allmänna straffrätten blott två: penningstraff och frihetsstraff. Mot dessa två reaktionsformer svarar en mångskiftande flora av lagöverträdelser, med inbördes i många fall ytterst ringa frändskap, vare sig man ser på det själsliv varom de bära vittne eller den stämning de utlösa hos den sociala omgivningen. Det bör under sådana förhållanden icke vara ägnat att väcka förvåning eller ogillande att, sedan man, försatt i denna situation, länge haft sitt intresse vänt till att av frihetsstraffen göra det bästa möjliga i olika försöksvis prövade variationer, ordningen nu omsider kommit till bötesstraffet.

Såsom en fördel vid det nu föreslagna försöket kan i och för sig betecknas, att detsamma är avsett att anställas i tämligen begränsad skala. Men just härmed äro å andra sidan onekligen förenade mycket vägande olägenheter. Klyvningen mellan bötesstraff enligt allmänna strafflagen, vilka skola bestämmas i visst antal dagsböter, och bötesstraff enligt andra lagar och författningar, som alltjämt skola utdömas såsom hittills, låt vara med skäligen

hänsyn till betalningsförmågan, är allt annat än rationell; den motsvarar på intet sätt en uppdelning i verkliga brott och rena polisförseelser. För att i någon mån söka belysa räckvidden av denna bristfällighet må anföras några siffror ur brottslighetsstatistiken. Årliga medeltalet ådömda bötesstraff under den senaste tioårsperiod för vilken bearbetad statistik offentliggjorts, åren 1913—1922, utgjorde omkring 84,650. Härav ådömdes enligt speciallagar omkring 39,400 eller 46.5 procent. Av återstoden utgjorde brotten mot 18:15 och 11:15 strafflagen (fylleri, oljud, förargelseväckande beteende, överdådig framfart) omkring 36,500 eller 43 procent. Bötesförbrytelser mot strafflagen i övrigt voro endast omkring 8,700 eller 10.5 procent. Av sistnämnda grupp utgjordes exempelvis 1922 — det sista statistikåret — då totala antalet hithörande brott var 6,142, icke mindre än 4,154 av våld mot tjänsteman, våldsam motstånd vid offentlig förrättning, fridsbrott, misshandel och tillgreppsbrott enligt 20 kap. strafflagen, vilka brott enligt erfarenheten nästan undantagslöst begås av personer i mycket svag ekonomisk ställning. Det är egentligen i fråga om återstående c:a 2,000 brott — vilkas huvudmassa utgöres av egenmäktigt förfarande, ärekränkning, djurplågeri, skadegörelse å egen- dom, oredlighetsbrott, åverkan, olovlig jakt eller fiske o. d. — som en proportionalisering av böterna komme att medföra någon mera avsevärd differ- entiering. Å andra sidan är utan tvivel bland förseelserna mot specialför- fattningar — de utgjorde år 1922 41,456 — att finna ett synnerligen stort antal, i fråga om vilka dagsbotprincipen med bästa rätt borde äga tillämp- ning. Det är vanskligt, även med hjälp av specialiseringen i brottslighets- statistiken, att ens ungefärligt beräkna huru stor del av nyssnämnda siffra som kommer på rena polisförseelser; men man torde knappast räkna för lågt, om man anslår denna del till 80 procent av det hela. I så fall skulle den åter- stående stocken av i egentlig mening straffbelagda förseelser uppgå till 8,000 och bland dem förvisso en högst avsevärd mängd som t. o. m. bättre än de flesta bötesbrott enligt strafflagen ägna sig för en på allvar genomförd propor- tionalisering.

Tyngre än de betänkligheter, som hänföra sig till reformens begränsning till allmänna strafflagen, synes mig dock väga olägenheten av dagsbotskalans nödtvungna fastkedjande vid strafflagens nu gällande bötesatser. Såsom det framhölls vid genomförande av nuvarande förvandlingsregler år 1922 såväl av dåvarande departementschefen som inom lagrådet (N. J. A. 1922 II s. 442 ff.), äro dessa bötesatser, särskilt med nutida penningvärde, utan tvivel i stort sett för låga; i synnerhet gäller att skalan är för trång, maximum för ringa. Den normallatitud som under inflytande härav utbildats i praxis, ligger syn- nerligen lågt. Då nu straffbuden med deras skalor bibehållas oförändrade, men varje tiokrona skall evalveras i två dagsböter, och då vidare en dagsbot, enligt visserligen något svävande uttalanden under reformarbetets lopp, är av- sedd att för den stora mängden av de bötesdömda rätt avsevärt understiga den genomsnittliga dagsinkomsten, synes det med skäl kunna befaras, att reform- ens praktiskt mest framträdande resultat blir en icke påkallad betydande sänkning i bötesbeloppen över hela linjen av strafflagens bötesbrott.

Å andra sidan förtjänar emellertid framhållas att om man i anledning av dessa svårigheter ville även för den allmänna strafflagens område åtnöjas med samma åtgärd som nu föreslås för specialstraffrättens eller att anbefalla att skäligen hänsyn vid bötesbeloppets bestämmande toges till den dömdes ekonomiska villkor, så medför just det låga allmänna bötesmaximum att den anbefallda proportionaliseringsgrundsatsen måste i tillämpningen bliva mycket kraftigt avtrubbad. Söker man åter råda bot härför genom allmän höjning av bötesmaximum, stöter man på svårigheten att därvid specialstraffrätten knappast kan lämnas utanför, men dess indragande under höjningsåtgärden åter svårligen kan äga rum utan besvärliga och tidsödande specialprövningar och sovring.

Till förmån för den föreslagna anordningen kan måhända ock åberopas en viss sannolikhet för att dagsbotprincipens införande inom den allmänna straffrätten får en återverkan på rättspraxis inom specialstraffrätten sålunda att regeln om hänsyn till betalningsförmågan där blir effektivare genomförd än eljest blivit händelsen; och tvärtom kan det blott partiella införandet av den nya principen vara ägnat att verka hälsosamt modererande inom dess eget område.

I betraktande härav anser jag mig trots de anförda betänkligheterna icke böra avstyrka att dagsbotprincipen nu försöksvis vinner inträde på den allmänna straffrättens område; men jag föranlåtes hemställa att därvid göres undantag för ett, numerärt sett, betydande parti, nämligen fylleriförseelserna och brotten mot 11:15 strafflagen. Dessa lagöverträdelser, vilka såsom av anförda siffror framgår utgöra mera än 80 procent av alla de enligt strafflagen beivrade, äro i lagen belagda med en bötesgrundtaxa, vars maximum är satt så lågt som 100 kronor. Vad fylleriförseelserna angår, har redan erinrats att de äro avsedda att vid den stora reformen behandlas såsom polisförseelser och därmed undantagas från dagsbotsystemets område. Ett redan utarbetat och på remiss utsänt lagförslag vill för övrigt överföra dem till specialstraffrätten. Blevde nämnda förslag i denna del måhända nästa år upphöjt till lag, framstode det såsom så mycket mera olämpligt att domstolarna för en helt kort tidrymd tilldelats den mycket grannliga och besvärliga uppgiften att å dessa talrika brott tillämpa dagsbotsystem. Att åter till en annan behandling än den fylleriförseelserna erhåller särskilja de med dem så ytterst nära sammanhängande brotten mot 11:15 strafflagen (oljud, förargelseväckande beteende, överdådig framfart), för vilka straff i det ojämförligt stora flertalet fall ej ådömes ensamt, utan jämte straff för fylleri, synes icke heller lämpligt. Det i andra stycket av paragrafen med högre straffsats belagda brottet överdådig framfart med automobil står vidare i närmaste släktskap med förseelser mot förordningen om motorfordon (jfr dess 41 §).

Vad angår reformens omfattning i övrigt, lärer det vara nödvändigt att från dess tillämpningsområde undantaga de tryckfrihetsbrott som enligt tryckfrihetsförordningen skola bestraffas efter allmän lag. Måhända behöver denna jämkning icke anses ovillkorligt påkallad därav att brott som t. o. m. falla under samma paragraf eljest komme att behandlas efter olika principer.

Men avgörande betydelse måste däremot tilläggas det förhållande att den för tryckt skrift ansvariges person i tryckfrihetsförordningen bestämmes efter helt formella grunder, i följd varav en alldeles ovidkommande och alldeles medellös och inkomstfri person kan åtaga sig ansvaret för skriften såsom dess »författare» eller ansvarige utgivare. Undantagas i enlighet med denna hemställan tryckfrihetsbrotten från tillämpning av dagsbotprincipen, blir visserligen en följd att de komma att falla under den i form av särskild lag föreslagna bestämmelsen, att »skäligen avseende» skall vid andra bötesstraffs utmätande fästas vid den sakfälldes betalningsförmåga; men då vad som därutinnan är att anse såsom skäligen, blir att bedöma efter förhållandena, torde detta icke böra möta betänkligheter.

I detta sammanhang må erinras, att med hänsyn till innehållet i 4: 1 strafflagen det i brist på uttrycklig bestämmelse i förslaget synes oviss huruvida dagsbotsprincipen skall anses tillämplig eller ej i sådana fall, där gärning är straffbar såväl enligt allmänna strafflagen som speciallag och båda lagbudena hava samma straffsats. Hittills åtminstone torde man i rättspraxis i dylika fall ansett sig varken pliktig eller befogad att i utslaget utmärka någotdera lagbudet såsom det principalt tillämpade, utan åberopat dem sida vid sida jämte 4: 1 strafflagen.

Lämpligast synes vara, att de tre remitterade lagförslagen sammanarbetas till ett enda. Även i sakligt hänseende torde härmed en avsevärd fördel kunna vinnas. Nuvarande uppställning och formulering synas nämligen kunna giva anledning till att vid dagsbotens fastställande i penningar proportionaliseringsprincipen komme till en mera mekanisk tillämpning än som vare sig kan vara lyckligt eller, efter uttalanden i remissprotokollet att döma, är avsett. Enklarest synes detta kunna avhjälpas genom att stadgandena i 3 § första stycket lagen om dagsböter och i lagen om bestämmande av böter i vissa fall bleve givna i samma lag och ställda i sådan relation till varandra, att överdrivna föreställningar om motsatsförhållandet dem emellan förebyggdes.

Ett uttryckligt åberopande av den sammanslagna lagen torde i rättsskipningen i regel behöva ske endast till stöd för böternas bestämmande i dagsböter, men för detta ändamål desto oftare. För att underlätta en bekväm förkortning i beteckningen torde den därför lämpligen kunna rubriceras exempelvis lag om dagsböter, innefattande jämväl vissa andra bestämmelser om böter.

Regeringsrådet Planting-Gyllenbåga:

Det huvudsakliga syftet med ifrågavarande förslag är att mera än hittills inom vår rätt proportionalisera bötesstraffet efter den skyldiges betalningsförmåga. Straffet för enahanda förseelse skulle såmedelst bliva såvitt möjligt lika kännbart för individer i olika förmögenhetsställning. Att förverkliga detta syftemål är naturligen synnerligen eftersträfvansvärt. Men enligt min mening måste man känna sig mycket tveksam, huruvida det för tillämpning inom den allmänna straffrättens område föreslagna dagsbotssystemet utgör en ändamålsenlig och praktisk väg för vinnande av det eftersträfvade må-

let. Enligt detta system uppdelas, såvitt jag kunnat tolka förslaget, domarens prövning och utmätande av bötesstraffet i två bestämt åtskilda, successiva akter med följande innebörd: först bestämmande av antalet dagsböter med hänsynstagande till alla de omständigheter, förutom den brottsliges betalningsförmåga, som konstituera det begångna brottet inom sin klass såsom mera eller mindre svårt (»brottets svårhet» enligt förslaget), och vidare dagsbotens fastställande till visst belopp i penningar i förhållande till den brottsliges betalningsförmåga. Men enligt min tanke kommer näppeligen ett sådant system med dess två skilda led i domarens verksamhet att i praktiken visa sig utförbart på det sätt förslaget avser. Det torde för en domare vara synnerligen vanskligt att vid bedömande av ett brotts svårhet icke taga starkt intryck av den brottsliges förmögenhetsförhållanden såsom moment i hans allmänna levnadsställning. Och att vid fastställande av dagsbotens belopp lämna åsido alla andra omständigheter än den brottsliges betalningsförmåga förefaller å andra sidan icke alltid vara någon lätt uppgift. Vid tillämpning av det föreslagna dagsbotssystemet synes det mig, med andra ord, icke uteslutet, att somliga för straffets bestämmande betydelsefulla faktorer kunna få dubbel inverkan. Jag föreställer mig därför, att även om dagsbotssystemet lagfästes, det i många fall för domaren ter sig mest naturligt och ändamålsenligt att först, med hänsyn till alla inverkan omständigheter i tanken fixera ett visst bötesbelopp, varefter med detta som utgångspunkt antalet dagsböter samt dagsbotens belopp bestämmas.

Ehuru det på angivna grunder synes mig tvivelaktigt, om det föreslagna dagsbotssystemet erbjuder en fullgod väg för ernående av det åsyftade målet, tilltror jag mig dock icke att nu avstyrka detsammans införande i vår rätt, därvid jag emellertid i likhet med justitierådet Alexanderson förutsätter, att dagsbotsprincipens tillämpning tillsvidare skulle beteckna endast ett försök för vinnande av vidgad erfarenhet i avbidan å en allmän straffrättsreform. I övrigt instämmer jag i allt väsentligt med justitierådet Alexanderson.

Justitierådet Wedberg:

Förslagen åsyfta förnämligast att vid utmätande av bötesstraff större hänsyn skall tagas till den skyldiges ekonomiska förhållanden än nu är fallet. För ernående av detta syfte framgå förslagen på två skilda vägar, en för allmänna strafflagens område, en annan för specialstraffrättens.

Beträffande det senare göres ingen ändring i gällande straffskalor, men det bestämmas att vid straffets utmätande skäligen avseende skall fästas vid den sakfällades betalningsförmåga. Denna bestämmelse torde böra förstås ungefär så, att betalningsförmågan lämnas helt å sido vid förseelser av politinatur och att även eljest avvikelser uppåt eller nedåt från hittills brukligt straffmått sker endast i de undantagsfall, där vad som utan närmare utredning är känt om den tilltalades mer än vanligt goda eller dåliga ekonomi må anses påkalla det, och utan strävan att en strängt proportionell rättvisa må varda skipad. Domarens prövning skall sålunda icke till sin art bliva en annan än hittills.

Annorlunda beträffande den allmänna strafflagens område. Här skall på

ett vida mer radikalt sätt sörjas för vad som i remissprotokollet kallas bötesstraffets proportionaliserande efter den brottsliga betalningsförmåga. Domaren skall tvingas att uppdelas sin prövning i två temporärt och sakligt skilda akter, av vilka — om jag rätt förstått meningen — den första skall under hänsyn till alla på straffmättet inverkan omständigheter, även den sakfällades betalningsförmåga, fastställa ett visst s. k. dagsbotsantal (i allmänhet inom gränserna 1—100), och den andra skall med hänsyn allenast till betalningsförmågan precisera värdet, beloppet, av varje dagsbot. Den summa som blir att betala framgår därefter rent matematiskt genom multiplikation av dagsbotsbeloppet med dagsbotsantalet. Klart är att den viktigaste faktorn blir dagsbotsbeloppet, helst detta är oberoende av strafflagens både maximum och minimum för bötesstraffet. Medan dagsbotsantalet kan — fränsett undantagsfall — variera blott från 1 till 100, finnas för dagsbotsbeloppet mångtusende gradationer, i ty att det kan sättas så lågt som till ett öre och stiga uppåt utan varje fix gräns. Det torde icke kunna bestridas att införandet av detta s. k. dagsbotssystem leder eller åtminstone är avsett att leda till ett kraftigare proportionaliserande efter betalningsförmågan än den nya för specialstraffrätten tilltänkta bestämmelsen. Visserligen antydes i remissprotokollet att i tillämpningen dagsbotsprincipen till en början icke bör fullt konsekvent genomföras, att domstolen blott bör »efter omständigheterna fästa skäligt avseende vid olikheten i betalningsförmågan», men det säges också att, efter förslagets genomförande, ett bötesstraff inom specialstraffrätten »icke i samma grad får förutsättas rätta sig efter den dömdes betalningsförmåga» som ett dagsbotsstraff. Jag återkommer härtill vid 3 §.

Vid förslagets granskning frågar man sig främst, varför dagsbotsprincipen skall vinna tillämpning inom allmänna strafflagens hela område, men vara helt utestängd från specialstraffrättens. I remissprotokollet säges att alla sådana bötesstraff, vilka knyta sig till verkliga brott, böra underkastas dagsbotssystemet, till skillnad från de förseelser av politinatur där det icke är fråga om en rättsstridig vilja och vilka sålunda falla utom begreppen brott och straff i egentlig mening. Det erkännes också att inom *specialstraffrätten* finnas åtskilliga fall, där enligt nämnda grundsats dagsbotsprincipen bör vinna tillämpning, och vissa skäl angivas varför detta likväl nu icke läte sig göra. Däremot saknas i remissprotokollet ett påpekande av att den *allmänna strafflagen* rymmer åtskilliga med böter belagda brott vid vilka, enligt samma grundsats, dagsbotsprincipen *icke bör gälla*. Och dock förhåller det sig otvivelaktigt så. Statistiken för 1922 visar att av 75,370 bötesdömda (häri ej inräknade brott och förseelser mot krigslag) hava 33,914 fått sin dom efter allmänna strafflagen. Av dessa 33,914 äro 21,764 fyllerister (18:15) och 6,008 dömda för oljud, förargelseväckande beteende eller överdådig framfart (11:15). Det synes vara ovedersägligt att båda dessa grupper från allmänna strafflagens område äga den karaktär att dagsbotsprincipen icke lämpar sig för dem. Samma karaktär har efter mitt förmenande också i regeln vissa andra fall där böter ådömas enligt allmänna strafflagen (jfr Hjalmar Westrings yttrande vid kriminalkongressen i Stockholm 1911, s. 97—98 i de tryckta förhandlingar-

na); jag tänker särskilt på egenmäktigt förfarande (10:20), ringare misshandel (14:13) och ärekränkning (16:9 och 11). Med andra ord: av de fall, som förslagen vilja lägga under dagsbotsprincipens herravälde, äro minst 80 % sådana att de icke böra komma därunder.

Det lärers här få anmärkas att vad jag nu yttrat om det otillfredsställande i att låta dagsbotsprincipen gälla över strafflagens hela nuvarande område torde åtminstone i allt väsentligt äga stödet av departementschefens auktoritet. Vid Svenska kriminalistföreningens årsmöte år 1916 framhöll han (se de tryckta förhandlingarna s. 45—46) *att* om bötesstraffet skall omgestaltas efter dagsbotsprincipen, måste därmed följa omgestaltning av själva området av polisförseelser i förhållande till strafflagen, d. v. s. gränslinjen mellan vad som är småförseelser enligt strafflagen och vad som är politiförseelser utom strafflagen, *att* det nuvarande läget av en viss förseelse, om den befinner sig inom den ena eller den andra gruppen, vore något som man ej kunde utgå ifrån, *och att*, enligt hans mening, fylleriförseelserna borde komma under politiförseelser.

Måhända skall mot det nu sagda invändas att de föreslagna dagsbotsbestämmelserna böra tolkas så, att vid fylleriförseelser, och med dem jämförliga förseelser inom den allmänna strafflagens ram, det icke skall opereras med olika värden å dagsboten. Jag kan dock ej se att bestämmelsernas avfattning medge en sådan tolkning. Och om så vore, varför skall då domaren för att komma till ett visst bötesbelopp nödsakas att underkasta sig den i 80 av 100 fall alldeles onödiga omgången med bestämmande av dagsbotsantal och dagsbotsbelopp och med de båda faktorernas multiplicering?

Då förslagen om bötesstraffets utmätande efter betalningsförmågan sålunda utgå från en, enligt min uppfattning, i grunden förfelad gränsbestämning mellan de områden där dagsbotsprincipen skall och där den icke skall bliva gällande, måste jag redan av detta skäl avstyrka deras framläggande för riksdagen.

Jag bör dock tillägga att jag över huvud icke kan finna det tilltalande att införa dagsbotssystemet i vår straffrätt. Den uppdelning av straffmätningen i två skilda akter, som utgör systemets grundtanke, synes mig vara en konstlad klyvning av vad som naturligt hör samman, en klyvning som aldrig skall låta sig i verkligheten rätt genomföras. Dagsboten är, säger remissprotokollet, »rent artificiell», och den tyckes vara detta i så hög grad att angående de normer, efter vilka i varje mål dess speciella dagsbot skall tillskapas, en besvärande osäkerhet råder bland systemets egna vänner. Redan vid bestämmandet av brottslighetsgraden, m. a. o. dagsbotsantalet, måste hänsyn tagas till den sakfälldes ekonomiska situation; men innan man känner dagsbotsbeloppet, är dagsbotsantalet en egendomlig, konturlös storhet om vars rätta väsen man vinner någon föreställning endast i fall man tänker sig att — vad systemet just vill göra opraktiskt — dagsböterna måste förvandlas till fängelse. Beträffande omöjligheten att med hänsyn endast till betalningsförmågan fastställa dagsbotsbeloppet kan jag i det väsentliga ansluta mig till vad professoren Kallenberg yttrat (strafflagskommissionens betänkande s. 473—4). Blott i

mycket sällsynta undantagsfall torde det vara möjligt och försvarligt att sedan brottslighetsgraden bestämts, naturligtvis under hänsyn även till den åtalades ekonomiska situation vid förbrytelsens begående, göra en ytterligare fristående prövning av betalningsförmågan — i de fall nämligen att denna *efter* brottets begående väsentligen ändrats. Men att inrätta lagen efter dylika sällsyntheter bör ju icke ifrågakomma. Som ett fel hos dagsbotssystemet måste också anses att det inbjuder till ett alltför starkt beaktande av betalningsförmågan, såväl under målets handläggning som i själva domen. Strafflidandet, mottagligheten för straffet, är dock i hög grad beroende av andra faktorer än solvensen, och det vore exempelvis icke lyckligt om i ett enklare brottmål, där skuldfrågan är klar, utredning om betalningsförmågan komme processen att svälla ut.

Nu angivna svagheter hos dagsbotsprincipen synas vara så betydande att om man ändock vill lägga den till grund för bötesstraffets reformering i stället för att välja vad i den inom justitiedepartementet utarbetade promemorian be-tecknas som det onekligen närmast till hands liggande sättet för en sådan reform, skälen härför måste vara synnerligen starka. Det torde vara egentligen i två avseenden, som dagsbotssystemet anses äga företräde framför ett enhetligt straffutmätande.

Framst anföres sålunda att vid enhetligt straffutmätande »kommer tydligen straffets förmåga att vara uttryck för den grad, vari rättsordningen ogillar det skedda samhällsangreppet, att fullständigt utplånas» (remissprotokollet), eller såsom det uttryckes i den inom justitiedepartementet upprättade promemorian, strafftillämpningens allmänpreventiva verkan blir mycket otillfredsställande eftersom domen icke ger något som helst besked om huru svårt domaren ansett brottet vara. Härvid må till en början anmärkas att, såvitt bötesdomar angår, föreställningen att allmänheten skall låta sig i nämnvärd mån påverkas av själva straffutmätningen torde i mycket vara en illusion, denna utmätning må anordnas efter ena eller andra principen. Men vidare. Huru än bötesstraffet reformeras, kommer domen att lyda på ett visst penningbelopp. Det lär om dagsbotsprincipen tillämpas bli åt detta belopp allmänheten skänker någon uppmärksamhet, icke åt dagsbotsantalet (jfr strafflagskommissionens betänkande s. 286 överst). Om åter vid enhetlig straffutmätning domaren, när betalningsförmågan avsevärt inverkar å straffmättet i höjande eller sänkande riktning, anger detta i motiveringen, torde ett sådant påpekande bättre än ett fixerande av dagsbotsantal vara ägnat att populärt klargöra brottslighetsgraden, visserligen icke efter 100-gradig skala men dock med fullt tillräcklig precision. Och slutligen. Vilken princip än tillämpas måste, såsom erfarenheten från Finland lär bestyrka, för det stora flertalet fall en viss medelnivå för bötesbeloppet bli vedertagen, och naturligtvis blir det denna medelnivå som eventuellt får någon allmänpreventiv effekt.

Det andra argument som med någon styrka anföres mot den enhetliga utmätningen och för dagsbotsprincipen, är att när böter utmätas efter betalningsförmågan en förvandling enligt fasta normer av böterna till fängelse icke kan utan orättvisa ske efter de utdömda bötesbeloppen, men väl efter dagsbotsantalen.

Då ett visst minimum för förvandlingsstraffet alltid måste uppställas, är det tydligen de fall, då betalningsförmågan verkat i höjande riktning, som man härvid har för ögonen. Men om, såsom jag anser riktigt, bötessumman höjes över det normala blott om den tilltalade otvivelaktigt är solvent för den höjda summan, blir förvandlingsfrågan utan intresse. Att fix förvandlingstabell kan, utan förmedling av dagsbotsantal, stå väl tillsammans med böters utmätande under hänsyn till betalningsförmågan, är ju förslagens egen mening såvitt gäller specialstraffrätten. För övrigt kan den fixa tabellen övergivvas.

Ej sällan har det gått så, att betänkligheter, som uttalats vid granskning av ett lagförslag, sedermera när förslaget någon tid varit gällande rätt framstå såsom ogrundade eller överdrivna. Kritiken behöver dock ej därför ha saknat fog. Erfarenheten lär nämligen att det levande livet har en icke ringa förmåga att finna sig till rätta även med mindre goda lagar. Och ehuru jag icke kan frigöra mig från den farhågan att dagsbotsprincipen, om den lagfästes, komme att kännas konstlad, oklar, onödigt besvärlig och inkrånglad, vill jag ej betvivla att våra domare skulle veta befria sig från det onaturliga tvång den lägger å deras prövning och att resultatet skulle bliva väsentligen detsamma som vid enhetlig utmätning. Dagsbotssystemet komme väl icke att såsom i Portugal, där det varit lag sedan 1852, utgöra blott en död bokstav. Formellt bleve det nog tillämpat, men kanske icke reellt. Jag håller för mycket antagligt att domaren komme att först bestämma sig för ett visst bötesbelopp — under hänsyn till alla omständigheter, även betalningsförmågan, men utan att låta denna spela någon särskilt framträdande roll annat än i mera pregnanta fall —, där-efter tänka sig huru många dagars förvandlingsfängelse brottet kunde förtjäna, vidare ur förvandlingstabellen framleta det dagsbotsantal som svarar mot fängelsedagarna, och slutligen bestämma dagsbotsbeloppet genom att dividera bötesbeloppet med dagsbotsantalet.

Vad erfarenheterna från Finland angår lära de böra upptagas med en viss försiktighet och synas icke vara särdeles upplysande. Vål torde det förhålla sig så att domstolarna där i allmänhet med prissvärd måtta begagna sig av nyanseringsmöjligheterna. Likaså synes man i Finland anse dagsbotssystemet beteckna ett framsteg i förhållande till den äldre rätten, under vars välde någon hänsyn vid bötesstraffets utmätande icke togs till betalningsförmågan. Emellertid torde den frågan stå öppen, om icke minst lika goda resultat kunnat vinnas med mindre apparat.

För min del skulle jag icke kunna hava något att erinra mot att domstolarna beträffande utmätandet av bötesstraff förföre i enlighet med vad jag ansett ligga i den nu föreslagna regeln för specialstraffrättens område, ej heller mot att den allmänna böteseskalan måttligt vidgades. I överensstämmelse med vad redan för 18 år sedan framhölls av dåvarande chefen för justitiedepartementet lärer måhända dock revisionen av bötes- och förvandlingsstraffen icke böra inskränkas till att lagregler i antydd riktning meddelas, och jag anser ingalunda mig vara i stånd att nu angiva huru revisionen i detalj bäst bör ske. Om och på vad sätt en partiell straffrättsreform, avseende förevarande ämnen, må lämpligen kunna genomföras synes förtjänt av ett ytterligare övervägande.

Blir reformen uppskjuten ett eller annat år eller halvår torde icke någon skada vara skedd. Säkerligen vore det alltför sangviniskt att av de nu framlagda förslagens lagfästade hoppas någon avsevärd verkan vare sig till brottslighetens bekämpande, till ökning av statens inkomst av bötesmedel eller till fångvårdskostnadernas minskning. Hur reformen härutinnan utfallit i Finland är ej utrett och vore kanske ej heller belysande för svenska förhållanden.

Vad angår den allmänna form i vilken de tillämnade nya bestämmelserna meddelas måste det, såsom även i ett av de inkomna utlåtandena påpekas, anses vara ett egendomligt förhållande att ett kapitel i strafflagen skall gälla utanför strafflagens område, men, med oväsentliga undantag, icke för bötesstraff enligt strafflagen själv. Denna stötande oegentlighet lär dock med de antagna riktlinjerna för reformen icke kunna undvikas. Lämpligt synes däremot vara att de tilltänkta tre lagarna sammanslås till en enda, i vilken de tre olika grupperna av regler gärna kunde få var sin särskilda rubrik. Härvid torde stadgandet om anstånd med betalningen böra sättas sist.

Justitierådet von Seth:

Det föreliggande förslaget till lag om dagsböter avser en sådan omläggning av det sätt, varpå bötesstraffet är anordnat i vår strafflag, att detta straff skulle komma att å ena sidan verka mera effektivt och å den andra bättre än för närvarande motsvara kravet på allas likhet inför lagen.

Dessa mål vill förslaget i första hand vinna genom bötesbeloppets proportionerande efter betalningsförmågan. Så långt innebär förslaget icke något nytt inom lagstiftningen. Ett flertal gällande strafflagar, bland andra den danska och den norska, innehålla redan föreskrifter i sådan riktning. Förslaget går emellertid längre. Det har visat sig, att en allmän föreskrift i strafflagen, att vid ådömande av bötesstraff hänsyn skall tagas till den sakkäldes betalningsförmåga, hittills haft svårt att göra sig gällande i praktiska livet; och det torde väl även kunna sägas, att en dylik föreskrift är alltför vag för att, där den över huvud taget bleve tillämpad, kunna garantera ett något så när jämnt utmätande av bötesbeloppen. Dessa olägenheter söker förslaget övervinna genom en sådan anordning av bötesutmätningen, att domaren tvingas att uppdelad denna på två från varandra skilda tankeoperationer, en avseende straffets avpassande efter brottslighetens svårhet och den andra åsyftande det slutliga bötesbeloppets ställande i behörig relation till betalningsförmågan.

Så tillvida synes mig förslaget innebära ett så bestämt framsteg i förhållande till det i vår nu gällande rätt antagna och i tillämpningen till en avsevärd principlöshet ledande sättet att ordna saken, att jag anser mig böra på det livligaste tillstyrka ett genomförande snarast möjligt av dessa dess grundtankar. Visserligen får man ej tänka sig, att härigenom alla större svagheter skulle vara borteliminerade från bötesstraffet såsom huvudstraff, men de som kvarstå äro i stort sett antingen — såsom t. ex. svårigheten att vid straffmätningen taga tillbörlig hänsyn till den olika psykiska verkan själva domfällandet medför på olika individer — sådana, som vidlåda allt utövande av straffande verksamhet från det allmännas sida, eller i varje fall sådana, som äro oskiljaktiga

från bötesstraffet såsom straffart, hur det än är anordnat, såsom exempelvis den, som ligger däri, att det alltid kommer att finnas brottslingar, vilka överbud taget icke förmå utgiva något som helst bötesbelopp eller i varje fall endast ett så obetydligt belopp, att dess utdömande i allmänna meningen skulle beröva bötesstraffet som straffart dess allvar och till följd därav betaga det förmågan att verka i allmän preventiv riktning.

Det är emellertid ej nog att bötesstraffet i och för sig ådömes efter riktiga principer. För dess effektivitet fordras också, att de enskilda bötesdomarna i stort sett vinna sådan tillämpning, att dessa principer praktiskt komma till sin rätt; och detta kan naturligtvis icke ske, annat än om verkställigheten i största möjliga utsträckning blir sådan, att bötesstraffet icke förlorar sin karaktär av förmögenhetsstraff. Detta mål söker departementschefen vinna dels genom ett särskilt förslag till lag angående frist vid böters erläggande och dels genom förslag till en viss skärpning av det förvandlingsstraff, som icke kan undvaras såsom yttersta remedium, därest av en eller annan anledning böterna ej skulle erläggas. Även de tankar, som ligga till grund för dessa förslag, synas mig bärande och värda att förverkligas.

Om jag således anser mig böra i stort sett förorda, att bestämmelser av den huvudsakliga innebörd de nu berörda lagförslagen innefatta snarast möjligt införlivas i vår strafflagstiftning och detta av de skäl departementschefen anfört även utan att någon rubbning samtidigt sker i straffsystemet i övrigt, kan jag — bortsett tillsvidare från vissa betänkligheter i fråga om detaljer i förslagen, till vilka jag längre fram återkommer — icke annat än känna mig tveksam inför tanken att till en början genomföra de nya grundsatserna allenast inom en del av straffrätten. Det skall naturligtvis alltid komma att medföra vissa svårigheter att jämsides med varandra tillämpa två till utgångspunkten så olika system som dagsbotssystemet och vårt nuvarande system för bötesstraffet; och även om dessa svårigheter skulle kunna genom jämkningar i förslagen bortelimineras i ännu någon mån utöver vad som skett genom de förändringar i det ursprungliga utkastet de remitterade förslagen innebära, kunna, såsom departementschefen framhållit, alla oegentligheter icke undvikas, så snart man vill försöka med en allenast partiell reform. Det är ej heller utslutet, att en dylik principiell motsättning mellan den allmänna straffrättens och specialstraffrättens bötessystem åtminstone till en början kan komma att verka förvirrande på allmänhetens uppfattning. I Finland har man ju också ansett sig böra genomföra dagsbotssystemet på en gång över hela linjen.

Då jag likväl anser mig böra lämna vad departementschefen föreslagit utan principiell anmärkning även härutinnan, så beror detta å *ena sidan* på att jag anser dagsbotssystemet innebära ett så viktigt framsteg i förhållande till vårt nuvarande bötessystem, att dess införlivande med vår straffrätt icke bör uppskjutas med mindre de svårigheter, som möta för dess genomförande, visa sig vara av alltför allvarlig art, något som jag icke kan anse vara fallet, och å *andra sidan* på det av departementschefen berörda skick, i vilket vår specialstraffrätt för närvarande befinner sig och som medför, att ett genomförande av dagsbotssystemet även på specialstraffrättens område icke låter sig göra

utan en detaljerad omarbetning av dithörande straffstadganden, ett så tidsödande företag, att det helst synes böra ske successivt, i den mån de särskilda författningarna eljest komma i fråga att överses. Ett sådant tillvägagångssätt förordas också i senaste danska strafflagskommissions betänkande för Danmarks del.

Klokt torde emellertid vara att, på sätt det tredje av de remitterade förslagen avser, söka såvitt möjligt mildra motsättningen mellan de båda systemen genom ett stadgande, att vid utmätande av böter, som ej äro att bestämma i dagsböter, skäligt avseende skall fästas vid den sakfälldes betalningsförmåga, om än en sådan bestämmelse icke låter sig tillämpas på andra straffstadganden än sådana, som innehålla en straffskala tillräckligt vid att lämna plats för ett dylikt hänsynstagande vid sidan av iakttagandet av övriga grunder för bötesstraffets utmätande.

Upptages ett sådant stadgande i lagstiftningen, lär det emellertid föra med sig behovet av ännu en åtgärd för de båda systemens närmande till varandra. Det kan ej undvikas, att med ett dylikt stadgande de nuvarande bestämmelserna om böters förvandling vid bristande betalning komma att bli i viss mån mindre lämpliga. Har domstolen, under antagande av att den sakfällde i ekonomiskt hänseende intager en mera gynnad ställning, ådömt honom ett jämförelsevis högt bötesstraff och det sedan skulle visa sig, att detta antagande var oriktigt och att han ej kan gälda böterna, kan han inom vissa gränser komma att få undergå ett förvandlingsstraff, som är strängare än som motsvarar den svårhetsgrad hos brottet, från vilken domstolen utgått vid straffets utmätande. Maximigränsen för förvandlingsstraffet, 60 dagars fängelse, gör sig nämligen i förevarande hänseende ej gällande, förr än ganska högt upp på straffskalan. På denna oegentlighet, som dock kanske har mera teoretisk än praktisk betydelse, — domstolen får ju i varje fall icke överskrida straffskalans maximum — lär emellertid, såvida man ej vill inlåta sig på mera invecklade och svårtillämpliga bestämmelser, icke kunna rådas bot annat än genom anlitan av nådeinstitutet i förekommande fall. Men man kan även tänka sig ett motsatt förhållande. Domstolen kan med hänsyn till förebragt utredning om den sakfälldes fattigdom hava ådömt honom ett särskilt lågt bötesstraff, men denne gör likväl icke någon ansträngning att betala böterna, ehuru han gott skulle kunna göra det. Det förvandlingsstraff, som i sådant fall skall träda i stället för böterna, blir med hänsyn till det sänkta bötesbeloppet väsentligt kortare än med tillämpning av det nu gällande systemet. Det finnes, såvitt man ej vill övergiva förvandlingen efter en fix skala, ingen möjlighet att, såsom då fråga är om förvandling av dagsböter, verkställa förvandlingen utan hänsyn till den nedsättning i bötesbeloppet, som betingats av den sakfälldes mindre goda ekonomiska ställning. Förvandlingsstraffet kommer i dylika fall att bli lägre, än som motsvarar domstolens uppfattning om förbrytelsens svårhet. Häri ligger otvivelaktigt en fara för straffbestämmelsernas effektivitet, en fara, som är så mycket större, som en bestämmelse om skyldighet för domaren att vid straffutmätning enligt specialstraffrätten taga hänsyn till betalningsförmågan med största säkerhet kommer att medföra en allmän

sänkning av bötesbeloppen för den stora massan av de sakfällda. Jag kan ej finna annat, än att en sådan bestämmelse som en nödvändig konsekvens måste medföra, att även på specialstraffrättens område en höjning göres av förvandlingsstraffets minimum, och jag kan ej se någon anledning, varför icke samma minimum bör få gälla vid alla bötesförvandlingar. Möjligen bör emellertid detta minimum, med hänsyn därtill att det nu är fråga endast om ett provisoriskt ordnande av saken, sättas något lägre än enligt förslaget. Jag har tänkt mig, att en fördubbling av den nuvarande minimitiden, åtminstone tills närmare erfarenhet vunnits, kunde vara tillfyllest. Från de synpunkter, från vilka man har att utgå vid bestämmande av förvandlingsstraffets storlek, kan ett sådant minimum säkerligen icke anses för högt. Även om något större belastning av fängelserna till en början skulle bliva en följd av en sådan höjning av minimum, får man väl utgå ifrån, att skärpningen av förvandlingsstraffet i samband med ett rationellare utmätande av böterna i längden skall verka i motsatt riktning, och det får härvid icke förbises, att den sänkning i bötesbeloppens storlek för en stor del bötfällda, som, såsom ovan framhållits, är att motse, ävenledes kommer att verka nedpressande på totalsumman av fängelsedagar. Jag hemställer alltså om sådant tillägg till vad som föreslagits, att vid all bötesförvandling fängelsestraffet ej må sättas under sex dagar.

Beträffande det sätt, varpå det föreliggande ämnet behandlats i formellt hänseende, anser jag mig redan i detta sammanhang böra erinra, att det synes mig, som om icke något vore att vinna av den uppdelning på tre olika lagar, departementschefen låtit vidtaga. Tvärtom skulle på grund av vissa förhållanden, till vilka jag återkommer vid tal om de särskilda bestämmelserna, förenklingar kunna uppnås, om det hela sammanfördes till en lag, som då borde erhålla till rubrik »lag med vissa bestämmelser om böter» eller något dylikt.

Förslaget till lag om dagsböter.

R u b r i k e n.

Justitierådet Wedberg:

Att dagsböter nyttjas såsom pluralform för dagsbot förefaller att vara språkligt mindre tillfredsställande. Anmärkningsvärdare är dock att själva termen dagsbot synes vara vilseledande. Den är visserligen godtagen i Finlands lagstiftning, men den är där motiverad av två grunder: dagsboten skall beräknas efter medelinkomsten per dag, och vid bötesförvandling svarar tio dagars fängelse mot högst tio dagsböter och varje ytterligare dags fängelse mot en dagsbot. Ingen av dessa grunder föreligger enligt förslaget. Såsom vid 3 § skall närmare beröras är det icke utan sina svårigheter att rätt förstå vad förslaget menar med dagsbot, men antagligen är meningen att dagsboten *icke* skall svara mot någon viss annan storhet *per dag*. Vid sådant förhållande är benämningen dagsbot olämplig såsom ledande tanken in på oriktiga banor. Villigt medges att en fullt lämplig icke är lätt att finna. Bötesenhet, bötes- eller botskil-

ling (jfr vadeskilling o. dyl.) skulle äga den förtjänsten att vara fullt neutrala beteckningar.

1—3 §§.

Justitierådet Alexanderson, med vilken *regeringsrådet Planting-Gyllenbåga* instämde:

Den sakenliga uppställningen av innehållet i dessa paragrafer synes vara följande. I sammanhang med eller i omedelbar anslutning till det grundläggande stadgandet om straffets ådömande i dagsböter angives brottslighetsgraden såsom den norm efter vilken antalet dagsböter tillmätes; därnäst den skala som härvid kommer till användning och dess relation till strafflagens bötessatser; för det tredje de hänsyn efter vilka dagsbotens penningvärde i varje särskilt fall skall fastställas. Slutligen anvisas domaren att i utslaget ange det penningbelopp som med tillämpning av vad sålunda bestämts skall i böter gäldas.

Andra stycket i 3 § borde således uppflyttas till 1 § eller få inleda 2 § — därvid uttrycket »svårhet» läres böra utbytas mot annat — och för att ej bryta sammanhanget synes andra stycket i 1 § böra flyttas ned efter 3 §. Ovan har jag givit uttryck för den mening, att till de i nämnda stycke stadgade undantagen böra fogas andra.

Bestämmelserna i förevarande paragrafer synas vidare böra erhålla en formulering, som är bättre ägnad att föranleda domaren att såsom straffdomens kärnpunkt markera ådömandet av visst antal dagsböter. Med förslagets lydelse ter sig detta moment mera såsom en bland premisserna till vad som framstår såsom utslagets egentliga kläm eller ådömandet av det uträknade beloppet penningböter. Med något förändrat ordval och andra smärre jämkningar torde det antydda syftet kunna vinnas.

Att i lagtext giva en tillfredsställande beteckning för alla de faktorer, som böra inverka på fastställandet av dagsbotens belopp, är utan tvivel omöjligt; man måste lita till en förständig rättstillämpning. Den »fria prövning», förslaget giver domaren, torde också åsyfta icke blott befogenhet att rörande den dömdes ekonomiska förhållanden nöja sig med ett visst mått av sannolikhetsbevisning, utan även frihet att efter skiftande förhållanden förläna den ena eller andra omständigheten större eller mindre vikt. Det synes dock som om uttryckssättet i 3 § första stycket alltför ensidigt betonade en på egna ekonomiska tillgångar eller förvärvsmöjligheter grundad betalningsförmåga såsom norm; ej ringa hänsyn måste enligt min mening tagas till den brottsliges faktiska levnadsstandard. Jag hemställer därför, att orden »andra på hans betalningsförmåga inverkan omständigheter» måtte ersättas med »andra levnadsomständigheter» eller något liknande.

Alldeles särskilt synes mig ett sådant — jag tror mig kunna säga — förtydligande vara påkallat, om såsom enligt förslaget inga gränser uppställas för domarens frihet vid dagsbottaxeringen. Men det torde böra vidtagas även om, såsom försiktigheten synes bjuda, man följer strafflagskommissionens nästan enhälliga åsikt att maximi- och minimibelopp böra lagstadgas.

Vinnes ej avseende för ovan gjorda hemställanden om jämkningar i förslagens uppställning, torde emellertid ordet »tillika» i 3 § första stycket böra utgå.

Justitierådet Wedberg:

Då i 1 § första stycket talas om ådömande av bötesstraff enligt strafflagen, inbegripas även sådana fall där jämlikt strafflagen för krigsmakten brott skall straffas efter allmän lag. Härigenom uppstår den oegentligheten att medan dagsbotsprincipen kan bli tillämplig vid bötesådömande jämlikt andra stycket i 111 § strafflagen för krigsmakten, komma böter enligt första stycket att utmätas så som föreskrives i den tillämnade lagen angående bestämmande av böter i vissa fall. Denna oegentlighet är dock försvinnande liten i jämförelse med den som innebäres i hela läggningen av den föreslagna reformen; och då härtill kommer att bötesbestämmelserna i sistnämnda paragraf endast mycket sällan tillämpas, vill jag icke hemställa om någon åtgärd för den anmärkta oegentlighetens förebyggande.

Lika med justitierådet Alexanderson anser jag att i de fall, där jämlikt tryckfrihetsförordningen brott skall straffas efter allmän lag, böter böra utmätas icke efter dagsbotsprincipen utan efter den för specialstraffrätten avsedda regeln. Vad angår de bötesstraff som tryckfrihetsförordningen själv utsätter, bli de nya reglerna, som ju sakna grundlags natur, icke tillämpliga. Detta gäller icke blott den första straffbestämmelsen i § 2 mom. 4, som uttryckligen föreskriver att inom böteslatituden (»ett hundra riksdaler eller mera») straffmättet skall bestämmas »efter brottets beskaffenhet».

Det är icke lätt att av lagtexten komma till klarhet om, vilken storhet dagsboten egentligen skall uttrycka; och i remissprotokollet lämnas ej annan vägledande upplysning än att dagsboten är en rent artificiell bötesenhet, som ingalunda sammanfaller med inkomsten per dag. Emellertid är lagtexten, fränsett de tillagda orden »efter fri prövning», av alldeles samma innehåll som motsvarande bestämmelse i 2 kap. 20 § av 1916 års förberedande utkast och 7 kap. 15 § i strafflagskommissionens förslag. De kommentarier, som givits till dessa äldre bestämmelser, borde alltså kunna tjäna till ledning. Men på grund av sin inbördes olikhet skänka ej heller de den hjälp för lagtextens tydning som man gärna ville äga. Om 1916 års utkast yttrade sålunda dess upphovsman samma år (se förutnämnda förhandlingar s. 47—48) att dagsboten måste förstås så, att man vill ha fram det kvantum, som av den bötesdömde kan läggas åsido utan att han lider nöd och brister i sin försörjningsskyldighet; domaren borde låta dagsboten uttrycka vad, enligt hans tanke, den dömde kunde med yttersta sparsamhet undanlägga per dag. I ett fyra år senare tryckt akademiskt program anges åter såsom ledande fram till dagsboten en, såsom det vill synas, väsentligen annan tankegång. För varje person — heter det där — kan såsom ett allmänt bötesmaximum tänkas ett belopp, vars utkrävande normalt kan anses innebära ett lidande, som närmar sig till eller någorlunda motsvarar det allmänna minimum för fängelsestraffet; dagsboten utgör den kvot, som uppkommer om sagda belopp divideras med det högsta antal dagsböter som

lagen medger. I strafflagskommissionens motiv (s. 284—285) resoneras på samma sätt som i nyssnämnda program.

Även det danska strafflagsförslaget av år 1923 har, i § 54, samma regel om dagsbotsbeloppet som 1916 års förberedande utkast. Men motiven till det danska förslaget synas, jämte det de i huvudsak godtaga den svenske förslagsställarens anvisning från 1916, också hava sin särskilda uttolkning av lagtexten. Det säges (s. 131—132) *dels* att för de mindre bemedlade bör som bötesenhet sättas den dagliga arbetsinkomsten med avdrag av det till livets uppehälle absolut nödvändiga beloppet och att den sålunda bestämda bötesenheten bör för de bättre ställda ökas efter en naturlig progression, med avdragets successiva minskning ned till noll, *dels* att i mångt fall den dagliga ungefärliga förbrukningen kan tjäna till ledning för dagsbotsbeloppets fastställande.

Vad som skall anses ligga i orden »efter fri prövning» förefaller också att vara mindre tydligt. Anmärkas bör att redan 1916 och 1920 betonades i något växlande ordalag att domaren måste hava fria händer vid uppskattningen. I remissprotokollet framhålles emellertid att 1916 års utkast i motsats till strafflagskommissionens förslag ej uppställer några gränser för domarens fria prövning. Härav frestas man att tro de citerade ordens uppgift ej vara annan än att fästa uppmärksamheten på frånvaron av maximum och minimum. Eljest låge närmast till hands att anse dem skola befria domaren från alla legala bevisregler och möjligen också giva honom en anvisning att icke låta utredningen om betalningsförmågan taga alltför stora proportioner. Att i den fria prövningsrätten inlägga befogenhet för domaren att oavsett betalningsförmågan underlåta all proportionering där sådan i anseende till förbrytelsernas art funnes icke böra äga rum, synes däremot icke möjligt. En sådan tolkning skulle annars äga den förtjänsten att föra dagsbotssystemet icke obetydligt närmare den för specialstraffrätten föreslagna ordningen.

I anslutning till det sist sagda må vidare anföras följande. Att vid utmätning av bötesstraff skäligt avseende skall fästas vid den sakfälldes betalningsförmåga förefaller att vara ett mål vars uppnående borde kunna tillfredsställa även dagsbotssystemets anhängare. Då den för specialstraffrätten tillämnade regeln av sådant innehåll icke godtages för allmänna strafflagens område, är det emellertid tydligt att förslaget vill nå längre. Dess mål synes ej gärna kunna vara annat än att dagsbotsbeloppet skall i allt väsentligt bestämmas genom en med hänsyn blott till — den omsorgsfullt utredda — betalningsförmågan och enligt strängt proportionella grunder verkställd uträkning; att en sådan uträkning stundom kan leda till mindre skäligt resultat lär vara en risk som systemets anhängare äro beredda att taga. Visserligen säges det i remissprotokollet att man tillsvidare torde böra nöja sig med att åt domstolen bereda tillfälle att efter omständigheterna fästa skäligt avseende vid olikheten i betalningsförmågan och på detta sätt försiktigt bryta med det gamla och hävdvunna samt småningom vänja folket vid den nya åskådningen, men det tillägges att denna nya åskådning längre fram bör kunna allt fullständigare genomföras. Vidare heter det att detta fullstän-

digare genomförande skall ske i mån som det korta frihetsstraffet bringas att försvinna och förvandlingsstraffet göres väsentligt allvarsammare. Det vore, synes det mig, av intresse att veta — förutom vad som verkligen ligger i den nya åskådningen — om det fullständigare genomförandet också anses kräva en annan avfattning av reglerna om dagsbotsbeloppet och, i jakande fall, huru dessa då skulle komma att lyda, eller om meningen är att den nu föreslagna formuleringen medger att, allt efter olika domares smak, den nya åskådningen, från början göres gällande i helt olika omfattning.

Jag finner det sålunda högeligen önskligt att dagsbotsbegreppet blir närmare klarlagt, men misströstar om att sådant skall visa sig möjligt. Desto mer påkallat anser jag det vara att ett minimum och ett maximum för beloppet utsättes, något som föreslagits av strafflagskommissionen och även synes stå i god överensstämmelse med departementschefens önskan att vid reformens genomförande må framgå försiktigt. Departementschefen motsätter sig en begränsning uppåt, emedan den lätt kan få den verkan att dagsbotsbeloppet för mycket egaliseras i fråga om de förmögnaste, så att bötesstraffet endast i fråga om mindre bemedlade bötesdömde i nämnvärd grad proportionaliseras till betalningsförmågan. Då strafflagskommissionen föreslår ett maximum så högt som ettusen kronor, torde dock härmed lämnas domstolen fullt tillräckligt utrymme för straffmätningen.

I rent redaktionellt avseende vill det synas som om gången av ett bötesådomande sådant förslaget vill hava det, och den avgörande betydelse som fästes vid att domen framför allt gäller dagsbotsantalet, skulle klarare framstå ifall bestämmelserna om ådömandet sammanfördes i en enda paragraf, vars ingress innehölle att bötesstraff skall ådömas i dagsböter och som vidare i tre avdelningar angåve det närmare sättet härför, nämligen *under 1* att först straffet skall bestämmas i visst antal dagsböter efter brottets svårhet och att det antal dagsböter, som kan ifrågakomma, för varje fall rättar sig efter den för brottet gällande böteskalan så, att en dagsbot svarar mot fem riksdaler, två mot tio o. s. v., *under 2* att därefter värdet av en dagsbot skall fastställas o. s. v., och *under 3* att slutligen det penningbelopp skall utsättas som efter det fastställda värdet svarar mot dagsböternas antal och förty skall erläggas. Att en sådan lagtext skulle i sak överensstämma med det inom justitiedepartementet uppgjorda utkastet synes obestriddigt. Däremot måste ju erkännas att avfattningen av det remitterade förslaget kan ge anledning till tvekan om icke fastställandet av dagsbotens belopp, 3 § första stycket, bör föregå bestämmandet av dagsbotsantalet, 3 § andra stycket. Ordet »tillika» i första stycket läser dock visa att i själva verket förslaget icke avser att i sak skilja sig från utkastet. Remissprotokollet antyder ej heller motsatsen.

Justitierådet von Seth:

Genom stadgandet i 1 § första stycket begränsas dagsbotssystemets tillämplighet till endast böter enligt allmänna strafflagen. Skälet härtill har jag redan berört. Specialstraffrättens bötesbestämmelser äro i allmänhet ej sådana, att en övergång till dagsbotssystemet kan ske utan en detaljerad om-

arbetning av desamma. På ett område föreligger emellertid ej denna svårighet, nämligen såvitt angår militärstraffrätten. Inom denna hänvisas i en mängd fall till straffbestämmelserna i allmänna strafflagen och för alla dessa fall skulle alltså dagsbotssystemet, då straffet blir böter, komma till tillämpning. I övrigt förekommer bötesstraff endast i mycket begränsad mån, antingen på grund av direkt stadgande i lagen (111 § och möjligen 83 §) eller till följd därav att vissa bestämmelser i allmänna strafflagen, nämligen de om delaktighet och om vissa straffminskningsgrunder, enligt 33 § skola lända till efterrättelse jämväl vid tillämpningen av strafflagen för krigsmakten. Bötesstraffet, där det förekommer, är också i det närmaste anordnat i överensstämmelse med allmänna strafflagens bestämmelser i ämnet. Det synes med hänsyn härtill, som om dagsbotssystemet borde genomföras över hela linjen inom militärstraffrätten samtidigt som det införes i den allmänna strafflagen. Jag anser mig därför böra hemställa om sådan ändring i förevarande stadgande, att det kommer att omfatta jämväl ådömande av bötesstraff enligt strafflagen för krigsmakten. Iakttages detta, bör förslaget ingress lämpas därefter.

Beträffande ifrågavarande stycke synes i övrigt ej annat vara att erinra, än att, om det överhuvud taget skall anses erforderligt att det direkt uttalas i lagen, att straffet skall bestämmas i *visst antal* dagsböter, detta torde böra ske redan här för att därigenom underlätta den förenkling i avfattningen av följande paragrafer, varom jag längre fram kommer att hemställa.

I andra stycket av samma paragraf omtalas vissa fall då, oaktat det bötesstraff, varom fråga är, är fastställt i strafflagen, dagsbotssystemet icke skall komma till tillämpning. Grunden till dessa undantag är självklar. Det kan emellertid, såsom inom lagrådet redan framhållits, ifrågasättas, om icke övervägande skäl tala för att ännu ett undantag göres. I 3 § tryckfrihetsförordningen hänvisas i en mängd punkter till allmänna strafflagens straffbestämmelser medan i andra punkter särskilda straff, däribland även bötesstraff, utsätts. Det kan ej vara lämpligt att i dessa fall, som ju till sin karaktär äro tämligen likartade, två olika bötesystem komma till tillämpning. Såvitt angår den periodiska pressen skulle för övrigt dagsbotssystemets tillämpning på tryckfrihetsbrott lätt kunna föranleda till ett utsträckt användande av ekonomiskt och i övrigt undermåliga personer såsom ansvariga utgivare, och dessutom gör stadgandet i 4 § 7 punkten tryckfrihetsförordningen, att användandet av dagsbotssystemet på pressförbrytelser skulle bliva alldeles förfelat.

Ej heller vad som ifrågasättes i förslaget till lag angående bestämmande av böter i vissa fall lämpar sig på grund av vad ovan anförts att komma till användning vid brott, som avses i 3 § tryckfrihetsförordningen; och lika olämpligt blir det på grund av straffbestämmelsernas karaktär även i fråga om böter, som eljest kunna ådömas i tryckfrihetsmål. Det lär för övrigt kunna ifrågasättas, om icke en tillämpning av sistnämnda förslags bestämmelse vid utmätande av böter i tryckfrihetsmål skulle innebära en sådan ändring i tryckfrihetsförordningens straffsystem, att den ej kan genomföras i form av allmän lag.

Jag hemställer alltså, att ett generellt undantag från den nya lagstiftningens giltighet måtte göras för alla böter i tryckfrihetsmål.

Iakttages detta och sammanföras, på sätt jag förut hemställt, samtliga de nya bestämmelserna i en lag, bör undantaget i andra stycket av förevarande paragraf kunna sammanföras med undantaget för böter i tryckfrihetsmål och såsom en särskild paragraf intagas efter bestämmelserna om de nya sätten för utmätande av böter och måhända, såsom längre fram kommer att beröras, efter även bestämmelsen om anstånd med böters erläggande.

En förenkling skulle vinnas, om 2 § sammanfördes med nästa till en paragraf. Då kunde andra stycket i nuvarande 3 § utgå och vad där utsäges få inleda första stycket i den nya paragrafen, vilket i övrigt borde upptaga innehållet i förslagets 2 § med — förutom den jämkning, som följer av militärstraffrättens medtagande — allenast den förändringen, att vad här säges om att bötesstraffet skall bestämmas i *visst antal* dagsböter, på sätt jag förut hemställt, överflyttas till 1 §, om det överhuvud taget anses böra bibehållas. Om sålunda första och tredje styckena i 3 § finge bilda andra och tredje styckena i den nya paragrafen kunde ordet »tillika» i förstnämnda stycke bibehållas, något som eljest icke lär vara lämpligt.

Första stycket i 3 § innehåller en av hörnstenarna i den nya lagstiftningen. Vad där utsäges lärer också i huvudsak kunna godtagas. Erinras må emellertid att, såsom även framgår av vad departementschefen uttalat dels till statsrådsprotokollet och dels i annat sammanhang, det icke är avsikten att framtvunga ett noggrant utforskande av den sakfälldes individuella betalningsförmåga och att denna ej heller får vara ensamt avgörande. För t. ex. en hustru eller en son utan eller med endast ringa egen inkomst, men som åtnjuter rikligt underhåll av en förmögen make respektive fader, bör det naturligtvis icke vara enbart den egna betalningsförmågan, som blir avgörande. Ett utmätande av dagsbotens belopp allenast efter denna skulle kunna leda till rent av stötande resultat. Vidare får ej heller dagsbotens belopp fastställas efter betalningsförmågan sådan den kan vara, om den bedömes direkt med hänsyn till den sakfälldes förmögenhet. Bötesstraffet skulle då kunna komma att verka som ett rent konfiskationsstraff, vilket säkerligen icke är avsett. Ovanberörda synpunkter skulle, synes det mig, komma bättre till sin rätt, om med någon jämkning i uttrycken lagrummet finge utsäga, att med hänsyn till den sakfälldes inkomst och dennas härflytande ur förmögenhet eller andra inkomstkällor, hans försörjningsskyldighet och ekonomiska förhållanden i övrigt domstolen skulle efter ty prövades skäligt fastställa visst belopp i penningar, som skulle för honom utgöra en dagsbot.

Genom införandet av orden »efter ty prövas skäligt» skulle även vinnas en annan fördel. Såsom redan antytts, kunna fall förekomma, då den sakfällde överhuvud taget icke mäktar utgiva något bötesbelopp alls, eller där hans betalningsförmåga är så ringa, att det bötesbelopp, som, om hänsyn toges endast till denna, skulle kunna komma i fråga att utdömas, bleve så obetydligt, att ett sådant ådömande av böter skulle menligt inverka på bötesstraffets förmåga att verka i allmänpreventiv riktning. Och å andra sidan kan en för-

seelse vara sådan, att det skulle verka rent av exorbitant, om dagsboten för en mera välsituerad sakfälld skulle bestämmas ända upp till den gräns, som bestämdes av hans betalningsförmåga. Betydelsen av dessa synpunkter blir så mycket större, som ju enligt förslaget dagsbotssystemet skulle, åtminstone tillsvidare, bliva tillämpligt även på en grupp i strafflagen behandlade förseelser, som, enligt vad departementschefen själv medgivit, föga ägna sig för en dylik tillämpning, nämligen fylleriförseelserna. Strafflagskommissionens majoritet har också tagit hänsyn till dessa förhållanden och med hänsyn till dem velat fastställa ett absolut minimibelopp samt för de flesta fall även ett absolut maximibelopp för dagsboten. Även om man förstår, att departementschefen med sin utgångspunkt ej velat inlåta sig härpå, synes det, som om de anförda synpunkterna ej finge lämnas alldeles åsido. En anvisning till domstolarna att i lämplig mån beakta dem skulle, synes det mig, ligga i den hänvisning till en skälighetsprövning, som enligt det ovan sagda borde inflyta i paragrafen. Intages icke en sådan hänvisning, synes det mig icke kunna underlåtas att antingen från dagsbotssystemets tillämplighet undantaga fylleriförseelserna, beträffande vilka väl då skulle komma att gälla den föreslagna bestämmelsen om utmätande av böter, som ej äro att bestämma i dagsböter, eller också fastställa maximum och minimum för dagsbotens belopp vid dylika förseelser.

Sammanföres, på sätt jag hemställt, förslagets 3 § med 2 § till en paragraf, skulle såsom 3 § komma stadgandet om utmätande av bötesstraff, som ej är att bestämma i dagsböter, samt såsom 4 och 5 §§ bestämmelserna om undantag från lagens tillämplighet för böter i tryckfrihetsmål och för de fall, som omförmälas i nuvarande andra stycket av 1 §, samt om anstånd med böters erläggande, i ordning efter varandra allt efter som man anser lämpligt och med stadgandet i 5 § 15 punkten tryckfrihetsförordningen överensstämmande att öppna möjlighet för bevidljande av anstånd med erläggande av böter i tryckfrihetsmål.

4—8 §§.

Justitierådet Alexanderson, med vilken *regeringsrådet Planting-Gyllenbåga* instämde:

Med allt erkännande av det önskvärda att vid framtida omdaning av straffsystemet kunna avskaffa alltför kortvariga förvandlingsstraff, kan jag icke tillstyrka, att den nu föreslagna partiella reformen av bötesstraffet utsträcker att gälla även bötesförvandlingen. Såsom departementschefen anført, är det visserligen en nödvändig konsekvens av dagsbotprincipen att så långt denna princip gäller göra förvandlingsstraffets längd beroende icke av det penningbelopp som skall gäldas, utan av dagsböternas antal. Men därvid synes man för närvarande böra stanna. Enligt förslaget åter skola för de två huvudgrupperna av bötesstraff tillämpas två skilda förvandlingstabeller, som icke löpa parallellt, utan skära sig. Närmare bestämt skall upp till 19 dagsböter (= 95 kronor andra böter) dagsbotförvandlingen äga rum efter en strängare

norm — i början långt strängare; därefter minskas avståndet till dess vid 20 dagsböter (= 100 kronor) tabellerna sammanfalla. Därpå stannar dagsbotabellen i sin tur efter till dess vid 29 dagsböter (= 145 kronor) dess förvandlingsstraff blivit tre dagar kortare än den andra tabellens, vilket avstånd för alla högre bötessatser bibehålles.

Det måste enligt min mening befaras, att detta mätande med skilda mått skall i tillämpningen te sig såsom en godtycklig orättvisa. Visserligen har till rättfärdigandet av den stora olikheten i minimum av förvandlingsstraff erinrats, att dagsböter skola så tillmätas, att *förmågan* att gälda dem ej behöver brista. Men oavsett att denna fordran även efter en total reform aldrig skall kunna och svårigen ens bör upprätthållas annat än i grov approximation, är det tydligt att under det nu föreslagna provisoriet en dylik sträng tillämpning av proportionaliseringsgrundsatsen ej kan förväntas genomförd, liksom den enligt flera uttalanden i remissprotokollet ej heller är åsyftad. Den nämnda olikheten i förvandlingshänseende synes dessutom ägnad att, vad de lägre bötessatserna angår, låta motsättningen mellan de båda bötesystemen framstå mera utpräglad än avsikten torde vara och därmed ock att föranleda en alltför slapp tillämpning av regeln om skälig hänsyn till ekonomiska villkor vid utmätande av bötesstraff efter specialstraffrätt.

Men även om förslagets minimisats vid förvandling av dagsböter, emot vad jag alltså hemställer, behålles oförändrad eller i allt fall höjd över den vid annan bötesförvandling gällande, synas övriga i förvandlingsskalan företagna ändringar icke på något sätt vara betingade härav. I remissprotokollet angives ej skälet till att icke tabellerna från och med 20 dagsböter (= 100 kronor andra böter) och uppåt fått följas åt enligt evalveringen: varje påbörjat ytterligare antal av fyra dagsböter eller belopp av tjugu kronor andra böter umgälles med en dags ytterligare fängelse. Och själv har jag icke kunnat finna giltig anledning härtill.

Visserligen skulle en ändring härutinnan, om 6 § i förslaget bibehölles oförändrad, medföra, att vid sammanläggning av förvandlade dagsböter och förvandlade andra böter fängelsestraffet bleve för strängt utmätt i vissa fall, där förslagets ståndpunkt skulle leda till riktigt resultat, nämligen vid dagsbotstraff överstigande 28 dagsböter. Men denna oegentlighet, som hos förslaget motsvaras, såsom i ett flertal myndigheters yttrande framhållits, av ett liknande fel vid sammanläggning av de kortare dagsbotstraffen med annat bötesstraff, kunde efter vad det vill synas undanröjas över hela linjen genom en omläggning av det i förslaget tillämpade tekniska förfarandet vid förvandlingen. Felet i fråga är nämligen beroende av att vardera slaget av bötesstraff förvandlas för sig och därefter resultaten adderas. Sker sammanslagning först och förvandlas den erhållna summan, uppnås däremot det resultat som enligt mitt sätt att se är det riktiga. Denna sammanslagning förutsätter naturligtvis att dagsböternas antal i och för förvandlingen omräknas i penningar enligt de i 2 § fastställda relationstalen.

Vinner vad jag ovan i första hand hemställt beaktande, torde 4—8 §§ kunna ersättas av en bestämmelse att vid förvandling till fängelse av bötesstraff, som

ådomts i dagsböter, varje dagsbot skall räknas till fem riksdaler. Därest åter olikhet i förvandlingsstraffens minimum bibehålles, men avseende vinnes för vad senast erinrats, erfordras ett tillägg av innehåll att vid förvandling av sådana böter ensamt för sig eller efter sammanräkning med andra böter fängelsestraffet i intet fall må sättas under åtta dagar.

I vilket fall som helst synes första stycket i 4 § böra utgå. Det innehåller, så vitt jag kan finna, med en onödig variation i formuleringen blott vad redan är stadgat i 2 kap. 10 § strafflagen.

Justitierådet Wedberg:

Om den föreslagna höjningen av förvandlingsstraffets minimum från tre till åtta dagar yttrar fängvårdsstyrelsen att den måhända kunde något minska frestelsen för vissa bötesdömda att hellre taga förvandlingsstraff än betala bötesbeloppet, men att det dock vore skäl att icke räkna mycket härpå. Styrelsen framhåller tillika att det ligger nära att tänka sig att i följd av höjningen antalet förvandlingsfångar inom fängelserna för dag räknat måste ganska avsevärt ökas.

Redan med hänsyn till vad sålunda anförts av den myndighet, som är mest förtrogen med hithörande förhållanden, finner jag mig böra avstyrka höjningen. I övrigt anser jag, lika med justitierådet Alexanderson, att förevarande paragrafer böra utbytas mot en bestämmelse att vid förvandling till fängelse av bötesstraff, ådömt i dagsböter, varje dagsbot skall räknas till fem riksdaler.

Justitierådet von Seth:

Det sätt, varpå i 4:e och följande paragrafer förvandlingen av dagsböter till fängelsestraff ordnats, kan, såsom framgår av de avgivna yttrandena, leda till åtskilliga oegentligheter. Alla dessa oegentligheter skulle undanröjas, om i stället för de ifrågavarande bestämmelserna i 4 § infördes en allmän föreskrift, att vid förvandling av dagsböter till fängelsestraff — att vid bristande tillgång till böternas gäldande sådan förvandling skall ske, torde utan vidare framgå av 2 kap. 10 § strafflagen — skall till grund för förvandlingen läggas, icke det i domen utsatta bötesbeloppet, utan ett belopp i riksdaler motsvarande fem gånger dagsböternas antal. Man får då fram ett från alla hänsyn till den sakfälldes ekonomiska förhållanden frigjort belopp, som exakt motsvarar domstolens i domen uttryckta uppfattning om det begångna brottets svårhet och som, hållande sig inom det tillämpade lagrummets straffskala, utan svårighet låter sig förvandlas och om så erfordras sammanräknas med andra bötesbelopp.

Härutöver skulle sedan icke erfordras andra stadganden i lagen än om det nya minimum för förvandlingsstraffet, som på sätt jag förut utvecklat, borde vinna tillämpning vid all bötesförvandling, samt — till undvikande av missförstånd — därom att vad i lagen stadgas om domstol skall äga tillämpning jämväl i fråga om poliskammare.

Övergångsbestämmelsen.

Justitierådet Wedberg, regeringsrådet Planting-Gyllenbåga och justitierådet Alexanderson:

Om samtliga lagförslag stadgas, att de träda i kraft den 1 januari 1928, men beträffande lagen om dagsböter göres den inskränkning, att den ej skall tillämpas med avseende å straff för tidigare begångna brott. Denna modifikation torde å ena sidan fått en alltför vittgående formulering, enär sammanläggningsreglerna i 6 och 8 §§ tydligen böra tillämpas jämväl å sådana straff för äldre brott, som skola med dagsbotstraff förenas. Å andra sidan synes den för snäv så till vida, som den ej fått gälla även lagen om bestämmande av andra böter än dem, som i dagsböter ådömas, vilken lag icke kan fattas som allenast ett lagfästade av gällande oskriven rätt. Rättelse i båda hänseendena torde, om de båda lagarna sammanslås, lämpligen ske genom att orden »i avseende å» i dagsbotlagens övergångsbestämmelse utbytas mot »vid bestämmande av». Därmed skulle ock vinnas, att stadgandet i lagen angående frist vid böters erläggande förbleve i övergångshänseende oberört av att inflyttas i lagen om dagsböter.

Justitierådet von Seth:

Iakttages vad jag härförut hemställt erfordras, förutom bestämmelse, att den nya lagen ej skall äga tillämpning vid utmätande av böter för brott, som begåtts före den dag lagen träder i kraft, även en föreskrift, att lagen icke skall tillämpas vid förvandling av sådana böter, såvida icke med dem skola sammanräknas böter ådömda efter den nya lagen, då ju alltid den nya minimtiden för förvandlingsstraffet bör gälla.

Förslaget till lag angående frist vid böters erläggande.

Justitierådet Alexanderson, med vilken regeringsrådet Planting-Gyllenbåga instämde:

Då lagen, enligt vad i remissprotokollet omnämnas, skulle bliva tillämplig även å böter, ådömda i polismål, lärer den befogenhet som här gives domstol uttryckligen böra angivas tillkomma även poliskammare. Liknande hänsyn torde böra föranleda en jämkning av uttryckssättet i 3 § förslaget till lag om dagsböter.

Enligt förslaget skall domstolens befogenhet vara begränsad till att medgiva en viss tids anstånd med betalning av bötesbeloppet i dess helhet. Inom anståndstiden skall, enligt planerade administrativa bestämmelser, det stå den sakfällde fritt att göra avbetalningar. Jag har icke kunnat finna något bärande skäl, varför det skall vara domstolen betaget att till stöd för en svag karaktär bestämma om avbetalningar i vissa terminer med verkan att, om en termin försittes, allt vidare anstånd med böternas erläggande är förfallet. De svårigheter i sammanläggningsväg, varom i remissprotokollet talas, synas icke stegras härigenom. Däremot torde visserligen det i samma protokoll hävdade billighetskravet, att den som gjort avbetalning å böter, men sedermera, enär

de ej gäldas till fullo, får bötesstraffet i dess helhet förvandlat till fängelse, skall återfå vad utan befriande verkan erlagts, icke kunna genomföras annat än i kriminallags ordning för det fall att bötesdel betalats inom en av domstol fastställd termin, men vidare anstånd med böternas gäldande sedermera förfallit och förvandling av straffet kommit till stånd. Emellertid synas knappast avgörande betänkligheter behöva hindra att i förslaget infogas ett tilläggsstadgande av innehåll, att om böter förvandlats till fängelse, ity att tillgång saknades till deras fulla gäldande, den sakfällde äger i den ordning Konungen bestämmer återbekomma vad i avbetalning å böterna må vara erlagt.

Uttrycket »bevilja» torde böra utbytas mot exempelvis »medgiva», till förebyggande av den tolkning att domstolens beslut om anstånd vore beroende av ett av svaranden i rätt ordning framställt yrkande, vilket bl. a. i det fall, att frågan blir aktuell först i högre rätt, icke vore lyckligt. Även i andra hänseenden torde förslaget böra undergå formell överarbetning, därvid den tyskt lagspråk mera än svenskt tillhörande termen frist kunde ersättas med anstånd (jfr t. ex. 193 § utsökningslagen i dess lydelse enligt lag den 29 maj 1925).

Justitierådet Wedberg:

Om böter skola rättas efter den sakfälldes betalningsförmåga, torde bötesbeloppet icke böra sättas högre än att den sakfällde förmår betala det redan då domen faller eller åtminstone då den vinner laga kraft (jfr strafflagskommissionens betänkande s. 286). Jag kan sålunda icke finna annat än att, när böter utmätas efter betalningsförmågan, anstånd med deras erläggande ofta blir mindre behövt än för närvarande. Måhända kan också domstolens prövning, särskilt fastställandet av dagsbotens storlek, försvåras genom tvekan huruvida det bör räknas med betalning omedelbart eller först efter ett halvår. Bötesanstånd torde visserligen kunna vara till gagn i ett eller annat av de många fall, då betalningsförmågan icke inverkar å straffmättet, och kanske även i det hänseende som beröres av fångvårdsstyrelsen i dess utlåtande. Men då, såsom i remissprotokollet framhålles, redan nu under hand plägar i icke ringa utsträckning medgivas att den bötfällde får uppskov med böteslikviden eller får fullgöra denna avbetalningsvis, och då vidare indrivningen av böter regleras i administrativ väg, finner jag den föreslagna lagen vara obehövt.

I redaktionellt avseende är jag väsentligen ense med justitierådet Alexanderson.

Justitierådet von Seth:

Även i delar, som icke förut av mig berörts, är jag i huvudsak ense med justitierådet Alexanderson i vad han erinrat mot förslagets formella avfattning.

Förslaget till lag angående bestämmande av böter i vissa fall.

Lagrådet fann förslaget icke föranleda något yttrande utöver vad förut anförts.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementets ärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 24 februari 1927.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Thyren, anmäler lagrådets den 21 februari 1927 avgivna utlåtande över de den 11 januari 1927 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) lag om dagsböter;
- 2) lag angående frist vid böters erläggande; och
- 3) lag angående bestämmande av böter i vissa fall.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden:

»Beträffande omfånget av dagsbotsprincipens tillämpning har inom lagrådet hemställts, att principen icke måtte vinna tillämpning vid bestraffning av fylleriförseelser. Med hänsyn till dessa förseelsers talrikhet skulle dagsbotsprincipens tillämpning å dem icke kunna undgå att medföra en stark ökning av domstolarnas arbetsbörda. I Finland har, enligt vad inhämtats, principens användning å dessa förseelser just ur nämnda synpunkt visat mindre tillfredsställande resultat. Anmärkas må även, att enligt de danska strafflagsförslagen dagsbotsprincipen ej skulle vinna tillämpning å ifrågavarande förseelser. Då härtill kommer, att anledning finnes till antagande att fylleriförseelserna inom en nära framtid komma att överflyttas till specialstraffrätten, anser jag mig böra efterkomma den inom lagrådet härutinnan gjorda hemställan. Såsom en konsekvens härav böra, på sätt jämväl inom lagrådet erinrats, från dagsbotsprincipens tillämpning undantagas de med fylleriförseelserna nära sammanhängande brotten enligt 11 kap. 15 § strafflagen.

Enligt det till lagrådet remitterade förslaget till lag om dagsböter skulle dagsbotsprincipen vinna tillämpning å de tryckfrihetsbrott, som enligt tryckfrihetsförordningen skola bestraffas efter allmän lag. Med hänsyn till vad inom lagrådet erinrats synas emellertid nämnda brott böra undantagas från dagsbotsprincipens tillämpning. Att därjämte undantaga dessa brott ävensom övriga tryckfrihetsbrott från tillämpning av den särskilda bestämmelsen om utmätande av bötesstraff, som ej skall ådömas i dagsböter, anser jag ej behöfligt. I den mån tryckfrihetsförordningens stadganden (se t. ex. första

straffbestämmelsen i § 2 mom. 4) kunna anses utesluta, att vid bötesstraffs utmätande någon hänsyn får tagas till den sakfälldes ekonomiska förhållanden, kan i allt fall nämnda särskilda bestämmelse tydligen icke vinna avseende med hänsyn till tryckfrihetsförordningens natur av grundlag.

Bötesstraff, som stadgas i strafflagen för krigsmakten, skola i de flesta fall ådömas enligt allmänna strafflagen. I dessa fall skulle således utan särskild föreskrift dagsbotsprincipen komma till användning. På grund av direkt stadgande i strafflagen för krigsmakten (111 § och möjligen 83 §) ävensom till följd därav, att allmänna strafflagens bestämmelser om delaktighet och om vissa straffminskningsgrunder skola lända till efterrättelse jämväl vid tillämpning av strafflagen för krigsmakten, kunna emellertid fall inträffa, då bötesstraff utdömes direkt enligt strafflagen för krigsmakten och då följaktligen i saknad av särskild föreskrift tillämpning av dagsbotsprincipen skulle vara utesluten. Ehuru nyssnämnda fall äro av synnerligen ringa praktisk betydelse, torde dock följdriktigheten påkalla, att, på sätt inom lagrådet hemställts, stadgandet i 1 § första stycket i förslaget till lag om dagsböter ändras så, att det kommer att omfatta jämväl ådömande av bötesstraff enligt strafflagen för krigsmakten.

En ledamot av lagrådet har erinrat, att med hänsyn till innehållet i 4 kap. 1 § strafflagen det i brist på uttrycklig bestämmelse i förslaget till lag om dagsböter syntes ovisst, huruvida dagsbotsprincipen skall anses tillämplig eller ej i sådana fall, där gärning är straffbar enligt såväl allmänna strafflagen som speciallag och båda lagbuden hava samma straffsats. Jag anser särskilt stadgande i berörda avseende icke vara av behovet påkallat. I angivna fall torde utan vidare få anses gälla, att allmänna strafflagens straffsats och därmed även dagsbotsprincipen bör komma till användning.

Med hänsyn till erinringar inom lagrådet finner jag det i förslaget till lag om dagsböter, 3 § andra stycket, intagna stadgandet om dagsbotsbeloppets beräknande böra i vissa avseenden förtydligas. Sålunda synas 'efter fri prövning' böra ersättas med 'efter ty prövas skäligt'. Härigenom torde än tydligare komma till uttryck, att det vid dagsbotsbeloppets beräknande ej är fråga om någon proportionalisering med matematisk noggrannhet, utan att domstolen i varje fall skall utdöma ett straff, som enligt allmän rättsuppfattning framstår såsom skäligt. Bestämmelsen att dagsbotsbeloppet skall fastställas 'med hänsyn till den sakfälldes inkomst, förmögenhet, försörjnings-skyldighet och andra på hans betalningsförmåga inverkan omständigheter' avsågs innebära, att hänsyn jämväl skulle tagas till den sakfälldes faktiska levnadsstandard. För att tydligare ange detta synas orden 'andra på hans betalningsförmåga inverkan omständigheter' lämpligen kunna ersättas med 'andra levnadsförhållanden'.

Beträffande dagsböters förvandling till fängelse hava lagrådets ledamöter enhälligt föreslagit, att dagsböternas antal i och för förvandlingen skola omräknas i penningar enligt de i 2 § förslaget till lag om dagsböter fastställda relationstalen. Förvandlingen och erforderliga sammanläggningar skulle där-
efter ske enligt stadgandena i 2 kap. 11 och 12 §§ strafflagen. Jag finner detta

förslag böra vinna beaktande, då därigenom skulle undanröjas åtskilliga olägenheter, som i förevarande avseende onekligen äro förenade med det remitterade förslaget.

Inom lagrådet har hävdats, att samma minimum av förvandlingsstraff bör stadgas vid förvandling av bötesstraff, ådömt i dagsböter, och vid annan bötesförvandling. De skäl, som härför anförts, finner jag beaktansvärda. Tre ledamöter anse, att berörda likhet bör ernås genom bibehållande jämväl vid dagsbotsförvandling av nu gällande minimum tre dagars fängelse. Av en ledamot åter föreslås, att för all bötesförvandling bör stadgas ett minimum av sex dagars fängelse. En höjning av straffminimum vid förvandling av bötesstraff, som ej ådömts i dagsböter, anser jag emellertid vara av alltför genomgripande natur för att böra ifrågakomma vid nu avsedda begränsade reform. Då för likhetens vinnande således endast återstår den först nämnda lösningen, anser jag denna böra vinna beaktande.

Den av lagrådets samtliga ledamöter gjorda hemställan att de tre författningsförslagen må samarbetas till ett enda, anser jag böra följas. På grund härav ävensom i anledning av vissa i övrigt inom lagrådet framställda erinringar synas en del jämkningar i de föreslagna bestämmelserna böra ske.

I anslutning till vad jag nu anför har jag låtit omarbета ifrågavarande lagförslag.»

Departementschefen uppläser här efter i enlighet med det avgivna yttrandet avfattat förslag till *lag med vissa bestämmelser om bötesstraffet (böteslag)* samt hemställer, att förslaget måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.